

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО НАПИСАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА
для студентів денної та заочної форм навчання
зі спеціальності 075 «Маркетинг»
(освітня програма «Маркетинг»)

Методичні рекомендації щодо написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра для студентів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 075 «Маркетинг» (освітня програма «Маркетинг»), 2024 рік. 67 с.

УКЛАДАЧІ:

Дюгованець Олеся Михайлівна – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Жуков Святослав Августович – д.е.н., с.н.с., проф., професор кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Курей Оксана Андріївна – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Федурця Василь Петрович – к.е.н., доц., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондаренко Вікторія Михайлівна – к.е.н., с.н.с., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту;

Кунинець Євген Павлович – к.т.н, президент фірми «ЕНО Меблі Лтд».

У методичних рекомендаціях визначено загальні вимоги щодо змісту, структури, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 075 «Маркетинг» ОПП «Маркетинг».

Методичні рекомендації щодо написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра зі спеціальності 075 Маркетинг ОПП «Маркетинг» сформовано у відповідності до «Положення про дипломну роботу (проект)», затвердженого Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» (протокол №14 від 13.12.2016) на основі ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

Методичні рекомендації розглянуто та затверджено на засіданні кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту, протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ», протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ», протокол №1 від 17 вересня 2024 року.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	10
2. ЕТАПИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	13
2.1. Підготовчий етап	14
2.2. Інформаційний етап	16
2.3. Етап реконструкції	17
2.4. Пояснювальний або аналітичний етап	18
3. КОМПОЗИЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	19
4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ БАКАЛАВРА	28
4.1. Мова та оформлення	28
4.2. Обсяг основного тексту	28
4.3. Шрифти	28
4.4. Нумерація	29
4.5. Посилання	29
4.6. Список використаних джерел	29
4.7. Додатки	30
4.8. Допоміжні матеріали	31
5. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ БАКАЛАВРА	33
6. ПОРЯДОК ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ	34
7. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА	35
7.1. Підготовка кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту та його організація	35
7.2. Особливості організації захисту наукової роботи в дистанційному режимі	38
7.3. Загальні критерії оцінювання наукової роботи	39
8. СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ, НАУКОВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИКОРИСТАНИХ ПРИ УКЛАДАННІ ДОДАТКИ	41
Додаток А – Рекомендована тематика кваліфікаційних робіт бакалавра	42
Додаток Б – Форма заяви студента на виконання кваліфікаційних робіт бакалавра	43
Додаток В – Приклад оформлення завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра	44
Додаток Г – Приклад оформлення титульного аркуша кваліфікаційної роботи бакалавра	46
Додаток Д – Приклад анотації до кваліфікаційної роботи бакалавра	48
Додаток Е – Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра ..	49

Додаток Ж – Приклад оформлення переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	50
Додаток З – Приклад оформлення вступу	51
Додаток К – Приклад оформлення висновків	54
Додаток Л – Приклади оформлення бібліографічного опису списку джерел, який наводять у кваліфікаційній роботі бакалавра, відповідно до ДСТУ 8302:2015	57
Додаток М – Приклад відгуку керівника кваліфікаційної роботи бакалавра ...	63
Додаток Н – Приклад рецензії на кваліфікаційну роботу бакалавра	66

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Необхідність підготовки бакалаврів у галузі маркетингу зумовлена потребою у фахівцях, здатних самостійно проводити ринкові дослідження та пропонувати на цій основі рекомендації щодо підвищення ефективності продуктово-ринкової стратегії підприємства в умовах сучасної економіки України. Кваліфікаційна робота бакалавра визначає загальноосвітню та професійну зрілість випускника, його наукову й спеціальну підготовку, уміння логічно мислити та творчо застосовувати здобуті знання при розв'язанні практичних завдань, дає право на здобуття освітньої кваліфікації «Бакалавр маркетингу».

Заключним етапом підготовки бакалаврів маркетингу є кваліфікаційна робота бакалавра. Під час її виконання студент повинен продемонструвати теоретичні знання та вміння їх практичного застосування у сферах фундаментального маркетингу, розкриває самостійність підходу до вирішення складних завдань маркетингової діяльності на підприємстві, вміння правильно застосовувати отримані знання в організації, розроблення товарної, комунікаційної та збутової політики підприємства, ціноутворення тощо. На підставі самостійно проведених маркетингових досліджень студент має продемонструвати вміння наукової інтерпретації отриманої ринкової інформації із застосуванням статистичних методів для отримання підприємством найбільшого прибутку.

Завданням методичних рекомендацій є надання студентам допомоги щодо змісту, структури та правил оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра, організації процесу роботи над нею.

Головною метою підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра є поглиблення студентом теоретичних і практичних знань зі спеціальності 075 «Маркетинг» (ОПП «Маркетинг»).

Для досягнення головної мети визначено такі *цілі*:

- аналіз сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури за темою дослідження та демонстрація вміння використовувати відповідні знання та практичні навички під час розв'язання маркетингових проблем конкретних підприємств;

- закріплення та розширення практичних знань з маркетингу;

- надбання навичок проведення самостійної роботи під час проведення маркетингового дослідження, аналізу отриманих результатів і розроблення рекомендацій;

- аналізувати та правильно оцінювати процеси, які відбуваються на конкретному підприємстві, в організації, установі, регіонах, в країні в цілому;

- критично аналізувати зарубіжний досвід вирішення проблем, що

досліджуються, вміти адаптувати його до конкретної ситуації;

- узагальнювати статистичні та інші фактичні матеріали, вміти викласти отриманий матеріал у лаконічній, зрозумілій для читача формі (таблиця, схема, рисунок, діаграма тощо);

- проводити всебічну глибоку діагностику ситуації, застосовуючи сучасні методи наукових досліджень та сучасний інструментарій;

- науково обґрунтовувати запропоновані рішення з використанням відомих методів діагностики;

- проводити математичне імітаційне моделювання й оцінювати результати, отримані в ході розрахунків тощо;

- розробляти варіанти вирішення визначених проблем, оцінювати альтернативні підходи до вирішення визначених проблем;

- запропоновувати оптимальне вирішення конкретної управлінської ситуації, обґрунтувавши запропоновані рішення (в тому числі і з використанням ситуаційного аналізу);

- використовувати комп'ютерну техніку для аналітичної обробки даних;

- робити висновки та вносити пропозиції, що мають теоретичне і практичне значення;

- вміти узагальнювати не тільки позитивний досвід діяльності підприємств, організацій та установ, а й розпізнавати слабкі місця, негативні явища, протиріччя в маркетинговій діяльності на мікро- та макрорівнях тощо;

- вміти робити доповіді та готувати презентаційні матеріали, які передають основний зміст роботи та пропозиції автора;

- отримання навичок публічного захисту одержаних результатів і рекомендацій.

Завданнями кваліфікаційної роботи бакалавра є:

- розвинути навички самостійної роботи й опанувати методики досліджень при вирішенні проблем і питань, що розробляються в роботі;

- провести маркетингові дослідження ринку України та виявити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства на ньому;

- статистично обробити зібрану інформацію;

- запропонувати рекомендації щодо коригування продуктово-ринкової стратегії підприємства;

- розрахувати доцільність запропонованих маркетингових заходів.

Згідно освітньо-професійної програми «Маркетинг» за спеціальністю 075 «Маркетинг» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 07 «Управління та адміністрування» бакалавр маркетингу при підготовці кваліфікаційної роботи бакалавра має продемонструвати:

1) *інтегральну компетентність* - здатність вирішувати складні задачі та практичні проблеми у сфері маркетингової діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування відповідних теорій і методів;

2) *загальні компетентності*:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями;

- здатність проявляти визначеність і наполегливість щодо поставлених

завдань і взятих обов'язків;

- знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

- здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;

- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);

- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

3) *спеціальні (фахові) компетентності*:

- здатність критично аналізувати й узагальнювати положення предметної області сучасного маркетингу;

- здатність використовувати теоретичні положення маркетингу для інтерпретації та прогнозування явищ і процесів у маркетинговому середовищі;

- здатність проваджувати маркетингову діяльність на основі розуміння сутності та змісту теорії маркетингу і функціональних зв'язків між її складовими;

- здатність коректно застосовувати методи, прийоми та інструменти маркетингу;

- здатність проводити маркетингові дослідження у різних сферах маркетингової діяльності;

- здатність визначати вплив функціональних областей маркетингу на результати господарської діяльності ринкових суб'єктів;

- здатність розробляти маркетингове забезпечення розвитку бізнесу в умовах невизначеності;

- здатність використовувати інструментарій маркетингу в інноваційній діяльності;

- здатність використовувати маркетингові інформаційні системи в ухваленні маркетингових рішень і розробляти рекомендації щодо підвищення їх ефективності;

- здатність аналізувати поведінку ринкових суб'єктів та визначати особливості функціонування ринків;

- здатність обґрунтовувати, презентувати і впроваджувати результати досліджень у сфері маркетингу;

- здатність планування і провадження ефективної маркетингової діяльності ринкового суб'єкта в крос-функціональному розрізі;

- здатність пропонувати вдосконалення щодо функцій маркетингової діяльності.

Виходячи із наведеного під час написання та захисту кваліфікаційної роботи бакалавра студент повинен продемонструвати такі *програмні результати навчання*:

ПРН1. Здатність демонструвати знання і розуміння теоретичних основ та принципів провадження маркетингової діяльності.

ПРН2. Вміння аналізувати і прогнозувати ринкові явища та процеси на основі застосування фундаментальних принципів, теоретичних знань і

прикладних навичок здійснення маркетингової діяльності.

ПРН3. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань у сфері маркетингу.

ПРН4. Збирати й аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та маркетингові показники, обґрунтовувати управлінські рішення на основі використання необхідного аналітичного й методичного інструментарію.

ПРН5. Уміння виявляти й аналізувати ключові характеристики маркетингових систем різного рівня, а також особливості поведінки їх суб'єктів.

ПРН6. Здатність визначати функціональні області маркетингової діяльності ринкового суб'єкта та їх взаємозв'язки в системі управління, розраховувати відповідні показники, які характеризують результативність такої діяльності.

ПРН7. Уміти використовувати цифрові інформаційні та комунікаційні технології, а також програмні продукти, необхідні для належного провадження маркетингової діяльності та практичного застосування маркетингового інструментарію.

ПРН8. Вміння застосовувати інноваційні підходи щодо провадження маркетингової діяльності ринкового суб'єкта, гнучко адаптуватися до змін маркетингового середовища.

ПРН9. Здатність оцінювати ризики провадження маркетингової діяльності, встановлювати рівень невизначеності маркетингового середовища при прийнятті управлінських рішень.

ПРН10. Уміння пояснювати інформацію, ідеї, проблеми та альтернативні варіанти прийняття управлінських рішень фахівцям і нефахівцям у сфері маркетингу, представникам різних структурних підрозділів ринкового суб'єкта.

ПРН11. Здатність демонструвати вміння застосовувати міждисциплінарний підхід і здійснювати маркетингові функції ринкового суб'єкта.

ПРН12. Здатність виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

ПРН13. Відповідати за результати своєї діяльності, виявляти навички підприємницької та управлінської ініціативи.

ПРН14. Здатність виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані маркетингові рішення.

ПРН15. Здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних принципів маркетингу, поваги до культурного різноманіття та цінностей громадянського суспільства з дотриманням прав і свобод особистості.

ПРН16. Здатність відповідати вимогам, які висуваються до сучасного маркетолога, підвищувати рівень особистої професійної підготовки.

ПРН17. Здатність демонструвати навички письмової та усної професійної комунікації державною й іноземною мовами, а також належного використання професійної термінології.

ПРН18. Здатність демонструвати відповідальність у ставленні до моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства у професійній маркетинговій діяльності.

Об'єктом в кваліфікаційній роботі бакалавра є маркетингова діяльність підприємства (організації), що пропонує товари та послуги на ринку України.

Під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра студент за згодою наукового керівника обирає конкретний продукт/марку (товар чи послугу) підприємства згідно з його попереднім досвідом опанування освітніх компонент (проходження практик (виробнича та переддипломна), виконання курсових робіт, наукові доповіді на семінарах, конференціях), науковими та виробничими інтересами, бажанням та особистою схильністю.

Предметом дослідження під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра є напрям маркетингової діяльності підприємства відповідно до теми роботи.

Кваліфікаційна робота бакалавра є кваліфікаційним документом, на підставі якого у процесі захисту Екзаменаційна комісія (ЕК) визначає відповідність знань студента освітньому ступеню бакалавра, його здатність до самостійної роботи в галузі маркетингу, а також вирішує питання про присвоєння їй автору кваліфікації «бакалавра маркетингу» та видачу диплома бакалавра державного зразка.

1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Кваліфікаційна робота бакалавра готується з метою публічного захисту, тому її автор повинен продемонструвати своє уміння вести науковий пошук і вирішувати конкретні завдання. Отримана інформація надається у роботі у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, у якому упорядковані наукові факти та доведена наукова цінність і практичне значення положень.

Зміст кваліфікаційної роботи бакалавра фіксує як вихідні положення наукового дослідження, так і послідовність роботи та отриманий результат. При цьому наводиться аналіз фактів, розглядаються типові ситуації, обговорюються альтернативи та причини вибору того чи іншого рішення. Виклад матеріалу повинен будуватися на засадах логічної послідовності й безперервності. Наступна думка має витікати з попередньої, а остання готувати майбутню. Неприпустимим є «нанизування» прикладів без їх аналізу. При викладенні матеріалу висновки повинні бути аргументовані, а дані ретельно перевірені.

Автор кваліфікаційної роботи бакалавра повинен виявити обізнаність з доступною літературою з проблеми, уміння її аналізувати, робити зіставлення та висновки. Робота має базуватися на самостійно підбраному матеріалі, підкріпленому відомими науковими положеннями, або по-новому інтерпретованому. Студент мусить чітко визначити мету та завдання роботи, відповідно до цього систематизувати й аналізувати матеріал, уміти узагальнювати результати пошуків, обґрунтовано формулювати висновки.

Робота має бути написана грамотно, з дотриманням усіх норм наукового стилю, ретельно вичитана, бездоганно оформлена.

Текст наукової роботи не повинен містити риторичних запитань, вигуків, розмовних конструкцій типу «між іншим», «принагідно зауважимо», «хочеться додати до сказаного» тощо. Не допускається виклад матеріалу від першої особи: «Я спостерігав», «Я вважаю», «Мені здається», «На мою думку». У бакалаврській роботі автор відображає думку групи людей, наукової школи чи напрямку, тому завжди потрібно вживати займенник «ми».

Важливим станом наукового дослідження є вибір методів дослідження, які дозволяють досягти поставленої мети.

Опис процесу дослідження – це головна частина кваліфікаційної роботи, у якій висвітлюється методика та техніка дослідження з використанням логічних законів і правил.

Важливим етапом наукового дослідження є обговорення результатів. Воно проходить на засіданнях випускаючої кафедри, де надається попередня оцінка теоретичної та практичної цінності кваліфікаційної роботи бакалавра.

Заключним етапом наукового дослідження є формулювання висновків, які вміщують усе нове та суттєве, що складає теоретичні та практичні результати проведеної студентом роботи.

Загальна схема кваліфікаційної роботи бакалавра є такою:

- 1) вибір теми дослідження та обґрунтування її актуальності;
- 2) постановка мети й конкретних завдань дослідження;

- 3) визначення об'єкту та предмету дослідження;
- 4) вибір методу (методики) дослідження;
- 5) опис процесу дослідження;
- 6) обговорення результатів дослідження;
- 7) формулювання висновків та оцінювання отриманих результатів.

Студент зобов'язаний:

- чітко дотримуватися календарного плану виконання кваліфікаційної роботи бакалавра;
- оформити її відповідно до вимог, викладених у цих Методичних рекомендаціях;
- своєчасно пройти попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра на кафедрі;
- своєчасно надіслати роботу для перевірки на плагіат, а також передати кваліфікаційну роботу до захисту перед Екзаменаційною комісією;
- аргументовано й етично реагувати на зауваження наукового керівника та рецензента, відповідати на запитання членів ЕК і присутніх на відкритому захисті кваліфікаційної роботи бакалавра.

При написанні кваліфікаційної роботи бакалавра автор повинен керуватися та дотримуватися вимог до академічної доброчесності, викладених у Положенні про академічну доброчесність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (наказ № 409/01-17 від 01.03.2017 р. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>).

Згідно з Положенням, академічна доброчесність є сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Здобувачі вищої освіти при написанні кваліфікаційної роботи бакалавра не можуть порушувати етичні норми наукової діяльності. При цьому порушенням етичних норм наукової діяльності вважають:

- придбання кваліфікаційних робіт бакалавра;
- фальсифікацію, фабрикацію результатів досліджень, публікацію вигаданих результатів досліджень;
- використання результатів досліджень інших авторів без зазначення авторства та без належного оформлення посилань.

Формами академічного плагіату є:

- використання чужих матеріалів (зображень, тексту), у тому числі з мережі Інтернет, без належних посилань;
- перефразовування або цитування матеріалу, створеного іншою особою, як опублікованого, такі і ні, без дотримання правил цитування;
- спотворене представлення чужих ідей, їх синтез або компіляція з першоджерела;
- представлення в якості власного тексту у кваліфікаційній роботі матеріалів, що були отримані з Інтернету або від третіх осіб в обмін на фінансову винагороду/послугу чи соціальні зв'язки;

- посилання на джерела, які не використовувалися в роботі, або на неіснуючі джерела;

- повторне використання раніше виконаної іншою особою кваліфікаційної роботи або її частин.

Використання запозичених текстів у кваліфікаційній роботі бакалавра допускається за умови, що зазначені всі джерела запозичень.

За порушення правил академічної доброчесності до здобувачів вищої освіти застосовуються заходи юридичної відповідальності відповідно до вимог законодавства України, Статуту «УжНУ», Правил внутрішнього розпорядку та інших локальних нормативних актів «УжНУ». При цьому, порушення зазначених правил може розглядатися як вчинення аморального проступку, що за своїм характером несумісний із продовження навчання в «УжНУ» та, відповідно, недопущення до захисту кваліфікаційної роботи бакалавра.

2. ЕТАПИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

У сучасній методології прийнято виділяти такі *етапи наукового дослідження*:

1. Вибір теми і формулювання дослідницького завдання (*підготовчий етап*).
2. Пошук джерел, літератури, опрацювання матеріалів (*інформаційний етап*):
 - 2.1) з'ясування об'єкта, предмета дослідження, визначення мети та завдань;
 - 2.2) складання робочої картотеки літератури;
 - 2.3) вивчення та конспектування літератури;
 - 2.4) складання попереднього плану роботи, узгодження його з керівником.
3. Встановлення фактів, їхня верифікація (*етап реконструкції*).
4. Інтерпретація фактів, встановлення зв'язків і залежностей між подіями та явищами (*аналітичний етап*).
5. Написання тексту роботи (*нарративний етап*).
6. Формування висновків і рекомендацій.
7. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівникові.
8. Усунення зауважень, доопрацювання роботи.
9. Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі та допуск її до захисту на засіданні ЕК.
10. Чистове оформлення роботи.
11. Рецензування кваліфікаційної роботи
12. Захист роботи.

При плануванні часу на підготовку та написання кваліфікаційної роботи бакалавра слід враховувати процедури, що передують її захисту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Важливі процедури та терміни*

Процедура	Термін проходження процедури
Вибір теми кваліфікаційної роботи	Кінцевий список тем кваліфікаційних робіт для затвердження у встановленому порядку формується кафедрою не пізніше ніж за 4 місяці до захисту
Ознайомлення наукового керівника з текстом роботи, отримання від нього зауважень та їх виправлення	Протягом усього терміну підготовки роботи
Попередній захист роботи на кафедрі та виправлення можливих зауважень	За 14-21 днів до захисту
Перевірка роботи на наявність запозичень (плагіату)	За 14-18 днів до захисту
Друк та переплетення роботи	Не пізніше ніж за 7-14 днів до захисту
Реєстрація готової роботи на кафедрі з особистим підписом студента на титульній сторінці	Не пізніше ніж за 7-14 днів до захисту
Написання відгуку науковим керівником з особистим підписом на титульній сторінці кваліфікаційної роботи	Не пізніше ніж за 7 днів до захисту
Написання рецензії на кваліфікаційну роботу та подання її рецензентом на випускову кафедру	Не пізніше ніж за 5 днів до захисту

*Кінцеві терміни конкретизуються щороку в календарному плані згідно завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра

2.1. Підготовчий етап

Вибір теми дослідження – перший і дуже відповідальний крок у науковій роботі. Правильно вибрана тема забезпечує успішне її виконання. Тема наукової роботи – це те головне, про що у ній говориться. Тема визначається на початку бакалаврської підготовки. Студент може обрати тему з запропонованого переліку (*див. дод. А*) чи внести свої пропозиції, враховуючи попередню роботу над курсовими роботами, досвід виступів у наукових гуртках і конференціях тощо.

Студент, який береться за виконання кваліфікаційної роботи бакалавра, повинен критично оцінити рівень своїх знань і навичок, з'ясувати коло найближчих йому інтересів. У науковій роботі дуже важливо, щоб тема дослідження відповідала нахилам студента, подобалася йому, викликала інтерес. Вибір теми має бути вмотивованим. Для цього треба мати хоча б прогностичні уявлення про неї.

Обираючи тему, варто враховувати й деякі універсальні правила: тема повинна бути достатньо вузькою, щоб була можливість розглянути її більш чи менш повно у межах роботи відносно невеликого обсягу; тема повинна бути водночас і достатньо важливою, вартою уваги дослідника; матеріали для дослідження теми повинні бути доступними або в бібліотеці ДВНЗ «УжНУ», або в інших бібліотеках міста, або в електронних бібліотеках мережі Інтернет; вибирати тему варто в межах власної компетенції.

Тема наукової роботи є ширшим поняттям, порівняно з дослідницьким завданням (можна сказати, що вони співвідносяться, як об'єкт і предмет дослідження). Якщо тема роботи окреслює певний феномен чи сюжет, на який спрямована увага студента, то дослідницьке завдання повинно максимально точно передати дослідницький задум, який автор намагається втілити у межах своєї праці. Дослідницьке завдання може містити наступні структурні елементи:

- запитання;
- проблема;
- гіпотеза.

Після обрання й осмислення теми здійснюється аналіз стану розробки визначеної проблеми сучасною наукою.

Тематика кваліфікаційних робіт бакалавра щорічно коригується з урахуванням набутого досвіду, побажань спеціалістів, які беруть участь у рецензуванні робіт і рекомендацій Екзаменаційної комісії. При виборі теми потрібно уникати повторення двома чи більше виконавцями. При бажанні студент може запропонувати власну тему кваліфікаційної роботи бакалавра, якщо у наведеному переліку її немає.

Вибір напряму бакалаврського дослідження завершується чітким формулюванням назви теми. Назва теми кваліфікаційної роботи бакалавра повинна бути лаконічною, відповідати обраній спеціальності та суті вирішуваної наукової проблеми, вказувати на мету наукового дослідження, його предмет і об'єкт, вказувати на проблему, що має бути вирішена. При цьому не бажано використовувати ускладнену псевдонаукового характеру термінологію, а також уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «До питання...», «Проблеми...» тощо, які

достатньою мірою не відображають сутності досліджуваної проблеми.

Обираючи тему, необхідно ознайомитися з аналітичними оглядами та статтями у спеціалізованій періодичній літературі, новими статистичними даними, проконсультуватися зі спеціалістами-практиками у даній галузі.

Перед вибором теми дослідження слід проконсультуватись з науковим керівником та окреслити можливі напрямки дослідження. Але, за будь-яких умов, слід обґрунтувати напрямок дослідження та його джерельну базу.

Науковий керівник спрямовує роботу бакалаврського дослідження, допомагає дати оцінку варіантам рішень, але вибір рішень – це завдання студента, який, як автор, відповідає за правильність отриманих результатів та їх фактичну достовірність.

Після остаточного узгодження теми кваліфікаційної роботи бакалавра з науковим керівником студент подає заяву на ім'я завідувача кафедри, в якій зазначає назву теми і повну назву об'єкта дослідження. Заява є підставою для призначення наукового керівника (*див. дод. Б*).

У разі несвоєчасного подання теми, студент вважається порушником навчального процесу. У такому випадку кафедра може самостійно, за пропозицією наукового керівника, закріпити за студентом відповідну тему роботи, яка не може бути змінена ним у подальшому.

Закріплення теми кваліфікаційної роботи бакалавра, призначення наукового керівника та консультантів (за необхідністю) затверджується розпорядженням декана факультету.

Якість наукової роботи залежить не лише від вдалого добору необхідних матеріалів, а й від умілого використання їх, чіткої організації, систематичності й послідовності викладу, правильного оформлення наукового апарату. Тому важливим етапом у підготовці наукової роботи є складання її плану.

План кваліфікаційної роботи бакалавра розробляється при безпосередній участі наукового керівника. План може мати вільну форму. Спочатку надається характеристика предмета дослідження, попередній план уточнюється у ході дослідження, але ж завдання залишаються незмінними.

У плані повинні відображатися основні структурні частини роботи, кожна з яких має свої цілі та зміст.

План включає: вступ; розділи, які поділяються на кілька підрозділів; висновки та пропозиції, список використаних джерел; додатки.

Після узгодження плану наукового дослідження науковим керівником розробляється *завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра* (*див. дод. В*), згідно з яким готує матеріали та отримує відмітки наукового керівника про виконання окремих етапів кваліфікаційної роботи бакалавра. Науковий керівник бере участь у розробці плану, рекомендує літературу, статистичні матеріали, згідно графіку проводить бесіди та консультації, надає оцінку змісту роботи в цілому та окремим її частинам, а також дає згоду на представлення роботи до захисту.

ВАЖЛИВО: *при недотриманні термінів календарного плану керівник кваліфікаційної роботи бакалавра виносить на розгляд засідання кафедри питання щодо допуску до захисту такої роботи.*

2.2. Інформаційний етап

Цей етап передбачає пошук необхідної літератури та її опрацювання. Фрагменти документів і наукової літератури, які студент згодом планує використати у тексті роботи, зберігаються у вигляді нотаток, зберігаючи одночасно відомості про автора джерела інформації, повну назву видання, типографську інформацію, локалізацію (наприклад, сторінку мережі Інтернет, дату та час отримання інформації з цієї сторінки).

Аналіз зібраного матеріалу передбачає його сортування та критичну оцінку. Важливо дотримуватися певної техніки такого дослідження, яка дозволяє досягнути економії часу і зусиль. Передусім потрібно встановити наукову цінність кожної окремої позиції зібраної літератури (не лише «універсальну», а швидше цінність і важливість щодо конкретної теми та завдань роботи). Ця вартість визначає і порядок аналізу цієї літератури. Одночасно, слід мати на увазі, що новіші праці, як правило, є повнішими і точнішими.

Вивчення літератури потрібно починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вузьких досліджень. Читання наукової праці обов'язково супроводжується записами, що дає змогу краще запам'ятати зміст прочитаного та зрозуміти сутність праці, яка вивчається. Найкоротшою формою запису прочитаного є план – послідовний перелік питань, які розглядаються в науковій праці. Інша форма запису – анотація, яка є стислим викладом змісту наукової праці. На анотацію схоже резюме. Складнішою і досконалішою формою записів є тези. Найдосконалішою формою записів є конспект.

Звернення до праць інших авторів є абсолютно універсальною практикою. Тому, можна продемонструвати, що думку автора поділяють відомі й авторитетні дослідники. Можна використати працю відомого автора як приклад – такий підхід є особливо продуктивним, коли порівнюємо дві і більше позицій. Звернення до думок, фактів, сюжетів, викладених у працях попередників, дозволяє розглянути наукову роботу у контексті певної наукової дискусії, пов'язати її з ширшими темами й сюжетами. Нарешті, можна покритикувати тих дослідників, із поглядами яких не погоджується автор. Використовувати праці інших авторів можна шляхом цитування, перефразовування або узагальнення.

При виконанні дослівних виписок, які пізніше в тексті можуть стати цитатами, потрібно бути особливо обережними. Переписувати потрібно дослівно, включно з помилками і знаками пунктуації. Цитування варто звести до мінімуму і вдаватися до нього лише тоді, коли воно справді необхідне.

Формальні правила цитування: цитата повинна бути дослівною; цитата не повинна бути надто довгою; цитата повинна подаватися у лапках і супроводжуватися посиланням на джерело; вилучення певних фрагментів, яке дозволяє уникнути довгого цитування, позначається трикрапкою (...); пояснення, які розривають текст цитати, подаються у квадратних дужках – []; цитати, які є незавершеним реченням, граматично узгоджуються з авторським текстом.

Перефразовування, переказування, як правило, становить матеріал для більшої частини тексту наукової роботи. Це означає, що вже на етапі нотаток студент починає писати текст своєї праці. У цьому випадку він намагається

передати думку автора якнайближче до оригіналу, але використовуючи власну лексику. Вдаючись до цього способу, необхідно також визнати авторство ідеї за допомогою посилань на джерела. Правила, які дозволяють адекватно передати думки чужого тексту і при цьому уникнути плагіату, є наступними: виділити основні ідеї; змінити структуру речень; використовувати синоніми, слова з подібним значенням, змінювати форми слів.

Узагальнення дозволяє одним реченням передати зміст цілого розділу або цілої авторської праці.

Нагадуємо, перефразовуючи, узагальнюючи або цитуючи праці інших авторів, передусім потрібно мати на меті висловлення власної позиції. Найголовніше, що при цьому слід пам'ятати – наша праця повинна бути передусім **нашою** працею, написаною **нашими** словами. Таким чином, використання чужих текстів дає можливість підтвердити власну думку, проілюструвати власну позицію, протиставити її думці авторитетів чи продемонструвати слабкість аргументації опонентів.

Слід постійно стежити за тим, щоб наша думка не змішувалась у тексті із цитованою. ***Дослівне запозичення чужого тексту, яке не супроводжується посиланням на джерело, називається плагіатом і суворо карається у науковому середовищі. Робота, автор якої допустився плагіату, знімається з розгляду незалежно від стадії підготовки без права її повторного захисту.***

Критичний аналіз тексту передбачає дві основні процедури – структурний аналіз та оцінювання аргументів. У процесі *структурного аналізу* ми даємо відповіді на наступні запитання:

1. Які основні *висновки (твердження)* пропонує автор? Останні можуть бути висловлені прямо або непрямо, можуть виступати у формі рекомендацій, визначень, фактичних тверджень і т. д.

2. Які основні *докази* використав автор щоб довести свою тезу, яка структура цих доказів?

Оцінювання аргументів також передбачає пошук відповідей на кілька запитань:

1. Чи є докази переконливими (прийнятними)? Цей крок може включати оцінку фактичних тверджень, визначень, а також оціночних суджень.

2. Чи докази підтримують авторські твердження?

3. Чи існують інші міркування чи докази, що могли б підтримати або заперечити твердження автора?

4. Яке загальне враження постає від аргументації?

Після того, як потрібний матеріал зібрано й систематизовано, складається детальний план роботи та «Список використаних джерел». «Список використаних джерел» слід розміщувати в алфавітному порядку за прізвищем першого автора або назвою джерела (допускається у порядку появи посилань у тексті).

2.3. Етап реконструкції

Цей етап передбачає встановлення фактів. Щоб текст не був лише набором суб'єктивних думок, слід потурбуватися про достовірність фактів. Факти – каркас будь-якого дослідження, і тому перевірка їх істинності (*верифікація*)

невіддільна від роботи із довідковим апаратом. Перевірка достовірності інформації, яку зустрічаємо у джерелах, може вимагати різних розумових операцій. Часом, найефективнішими кроками можуть бути звернення до довідкової літератури чи порівняльний аналіз відомостей, які містяться у різних документах.

ВАЖЛИВО – визначити надійність джерела. Основні правила:

- звертаємо увагу на репутацію джерела інформації, на компетентність її автора;
- звертаємо увагу на те, первинним чи вторинним є джерело, на яке посилається автор.

2.4. Пояснювальний або аналітичний етап

На цьому етапі створюється власне наукове знання. Якщо попередні етапи були присвячені переважно роботі з емпіричним (фактичним, дослідним) матеріалом, то цей передбачає ряд логічних операцій, спрямованих на його опис, аналіз, пошук зв'язків і залежностей між подіями та явищами. Дослідник намагається осмислити й порівняти наявні в його розпорядженні факти, можливі трактування цих фактів, відстежити тенденції та закономірності. На цьому етапі студент найповніше реалізує своє право на власне розуміння феномену чи сюжету, які є темою наукової роботи. Таке пояснення передбачає застосування певної ідеї, теорії, так званих «позаджерельних» (тобто теоретичних) знань.

Виходячи з цільового направлення, кваліфікаційна робота бакалавра зі спеціальності «Маркетинг» має ґрунтуватись на:

- дослідженні особливостей функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання (питання теорії і практики, форми і методи господарювання);
- порівнянні здобутків маркетингової діяльності в Україні й інших країнах;
- вивченні стану ресурсного забезпечення діяльності підприємства (персонал, капітал, основні фонди, нематеріальні ресурси і активи, обігові кошти підприємства, інвестиційні ресурси);
- оцінюванні маркетингового середовища: зовнішні (економічні, політично-правові, географічно-екологічні, демографічні, соціально-культурні, науково-технічні) та внутрішні (взаємозв'язки та стосунки в організації, маркетингові плани) фактори;
- аналізуванні ресурсної бази підприємства, особливостей організації та планування виробництва (інноваційні процеси, техніко-технологічна база виробництва, організація виробництва, виробнича, соціальна та товарна інфраструктура, регулювання, прогнозування, планування та вибір маркетингової стратегії діяльності підприємства);
- проведенні розрахунків, аналізуванні маркетингових та інших результатів діяльності підприємства, оцінюванні етапів розробки нової продукції та ефективності бізнесу (якість і конкурентоспроможність товарів і послуг, витрати та ціни на продукцію);
- дослідженні концепції та стратегії розвитку маркетингової діяльності на підприємствах і організаціях.

Повнота й особливості застосування перелічених складових дослідження залежать від обраної студентом тематики, сфери діяльності підприємства та його специфічних рис функціонування.

3. КОМПОЗИЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Оскільки кваліфікаційна робота бакалавра є випускною кваліфікаційною науковою працею, її оцінюють не лише за теоретичною науковою цінністю, актуальністю теми дослідження і прикладного значення отриманих результатів, але й за рівнем загально-методичної підготовки наукового твору, що, насамперед, знаходить висвітлення у його композиції.

Композиція роботи – це послідовність розташування її основних частин, до яких відносять основний текст (тобто розділи і підрозділи), а також частини її довідково-супровідного апарату.

Традиційно склалася наступна композиційна структура кваліфікаційної роботи бакалавра, основними елементами якої, у порядку їх розташування, є такі.

1. Титульний аркуш.
2. Анотація та ключові слова українською й англійською мовами. Всі анотації розміщуються на одній окремій сторінці.
3. Зміст – містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовок). Зміст має відповідати плану роботи, який затверджено разом із темою.
4. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності).
5. Вступ.
6. Розділи основної частини (традиційно три розділи: теоретичний, аналітичний та оптимізаційний).
7. Висновки.
8. Список використаних джерел.
9. Додатки.

1. *Титульний аркуш* містить назву міністерства та вищого навчального закладу, факультету та випускової кафедри де виконано бакалаврську роботу; прізвище, ім'я, по батькові автора роботи; повну тему роботи; відомості про наукового керівника; місто і рік виконання. На зворотній стороні титульного аркушу робиться відмітка про реєстрацію роботи, допуск її до захисту та наводяться дані про рецензента. Приклад оформлення титульного аркуша наведено у дод. Г.

2. *Анотація*, в ній наводиться коротка характеристика основного змісту дипломної роботи й одержаних результатів дослідження. Анотація завершується наведенням Ключових слів, які повинні відображати основний зміст наукового дослідження. Ключові слова (основні поняття, терміни, що характеризують суть роботи) подаються у називному відмінку, друкуються в рядок великими літерами, через кому, їх загальна кількість повинна бути в межах п'яти-десяти слів.

Анотація подається українською та перекладається англійською мовою.

Обсяг анотації – до сторінки через одинарний інтервал. Анотації українською й англійською мовами розміщуються на одній окремій сторінці одразу після титульної сторінки (див. дод. Д). Нумерація сторінок не ставиться.

3. *Зміст* (див. дод. Е), який відбиває структуру роботи: *вступ, розділи основної частини, висновки, рекомендації, список використаних джерел.*

4. *Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (після змісту перед вступом) (див. дод. З), додатки (схеми, таблиці, графіки і та інше) подаються при необхідності.*

5. *Вступ, обсяг якого не більше 3-4 сторінок (див. дод. К), розкриває сутність наукової проблеми, її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, стан розробленості, обґрунтування необхідності проведення дослідження у такій послідовності:*

1. Актуальність досліджуваної проблеми.
2. Стан вивчення обраної теми.
3. Мета роботи.
4. Завдання.
5. Об'єкт дослідження.
6. Предмет дослідження.
7. Методи дослідження.
8. Матеріал, який був опрацьований.
9. Новизна та практичне значення результатів (необов'язковий елемент)
10. Апробація результатів дослідження (за наявності)
11. Структура роботи.

1. Актуальність проблеми, яка зумовила вибір теми дослідження (формулюється доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми).

2. Стан вивчення обраної теми (до 0,5 сторінки) є обов'язковим елементом вступу має бути розкриття, а тому огляд наукової літератури (вітчизняної та зарубіжної) повинен засвідчити ґрунтовне ознайомлення дослідника з проблематикою дослідження, уміння критично осмислювати надбання попередників у цій царині, виокремлювати суттєве, визначати головне для подальших досліджень.

Наукове дослідження проводиться для того, щоб знайти вирішення проблем стану, функціонування, розвитку галузі науки, виробництва, діяльності окремого підприємства чи організації-об'єкта дослідження, якісних змін у сфері діяльності, створення нового продукту, новітніх методів управління розвитком підприємств та організацій, підвищення їх якості та ефективності, поліпшення умов праці тощо.

Тому правильне визначення проблеми, її чітке формулювання мають важливе значення, – вони задають напрямок наукового пошуку. При обґрунтуванні актуальності теми кваліфікаційної роботи бакалавра, перш за все, роботу слід пов'язати із загальним ходом проведених у даному напрямку досліджень. Зазвичай тут говорять про те, що йде розбудова відповідної галузі: *розгорнулася широка робота, набуває першочергового значення, помітно (значно) зріс (посилився, пожвавився) інтерес (увага), спостерігається пожвавлення (повороту) інтересу, значну увагу приділяють, особливу увагу привертають, все ширше розвивається вчення, послідовно обстоюється ідея, характеризується посиленою увагою, однією з найважливіших проблем є тощо.* Для цього студентові необхідно опрацювати відповідну фахову літературу.

Далі, як правило, йдеться про те, «як, чому і для яких потенційних

користувачів» важливі чи цікаві результати дипломного дослідження з обраної студентом теми. Тут коротко перераховують основні здобутки вітчизняного (а при потребі – і зарубіжного) досвіду в обраній галузі, називаючи при цьому прізвища відомих науковців в алфавітному або хронологічному порядку. Нерідко у цій частині надається коротка, але влучна характеристика окремих вагомих праць, які є значним здобутком у даній галузі науки і відкрили перспективи її розвитку.

Після цього із загальної проблематики тієї галузі, про яку йде мова, виокремлюється проблема, яку досліджує студент і говориться про те, *що* тут ще не зроблено. Ця частина тексту, як правило, подається з нового абзацу й розпочинається словами *але, однак, проте, разом з тим* тощо, бо зміст цієї частини деякою мірою протиставляється сказаному вище – після певної кількості слів майже обов'язково йтиме заперечна частка (префікс) **не (не-)** (назвемо цю частину **заперечною**): *до цього часу (поки що) не була (не стала) предметом (спеціального, монографічного) дослідження (ще не досліджена), немає спеціальних (узагальнюючих) праць, певне коло питань ще не (досі не було, не знайшло) належного висвітлення, залишається низка нерозв'язаних питань, досі немає синтезуючої (узагальнюючої) праці, немає єдиного погляду, коло питань залишаються не вивченими (не розробленими), недостатній рівень опрацювання проблеми, характеризується неоднозначністю наукової інтерпретації і т. ін.* Зважте на те, що протиставлення цієї частини тексту попередній може передаватися й без заперечної частки **не**: *(однак, проте, але) дана проблема висвітлена фрагментарно, є однією з найменш досліджених, увагу вчених привертала лише окремі часткові питання, присвячені лише окремі статті, є лише окремі часткові питання, залишилися поза увагою, багато питань залишаються дискусійними, потребує глибокого й детального вивчення, назріла потреба виділити й описати, відкритою залишається проблема, залишається важливим об'єктом наукового вивчення, вимагає всебічного вивчення (опрацювання), на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти дослідження тощо.* Утім ця частина тексту може передувати заперечній частині або стояти після неї.

У багатьох роботах обґрунтування на цьому не завершується, після згаданих компонентів обґрунтування часто коротко інформують про важливість очікуваних результатів: *дослідження надасть можливість виявити особливості (закономірності, тенденції), розкрити й поглибити уявлення; надасть ґрунт для узагальнень; допоможе розкрити сутність; сприятиме розкриттю природи; дозволить з'ясувати глибинні процеси; дозволить з достатньою достовірністю вивчити (дослідити); надасть змогу виявити тощо.* Зверніть увагу на те, що опорні дієслова тут стоять, як правило, у майбутньому часі. Не слід захоплюватися детальною розповіддю про перспективи чи значення вашої роботи, вам ще належить сформулювати її мету й завдання, вказати на теоретичне й практичне значення результатів.

3. Мета роботи – це сукупний кінцевий її результат, якого ми хочемо досягти та представити до публічного обговорення.

4. Завдання. Завдяки поетапного виконанням певних завдань досягається

мета. Підкреслимо, що завдання у процесі їх виконання можуть розширюватися й уточнюватися.

У науковій роботі є своя специфіка у формулюванні мети та завдань. У розгорнутому виді мета наукового дослідження має включати три змістовні частини:

- чого необхідно досягти в теорії проблеми, що досліджується;
- які розробити практичні рекомендації;
- вказати реальну науково-практичну проблему, яка буде вирішена в результаті дослідження.

Прикладами такого формулювання мети може бути:

Розробка (удосконалення тощо) методологічних засад та механізму здійснення... для мінімізації економічних ризиків (покращення функціонування об'єкта дослідження тощо)...; *Узагальнення теоретичних підходів та розробка рекомендацій щодо.... для підвищення ефективності*

Іншими прикладами формулювання мети можуть бути: *визначення характеристик...*, *виявлення взаємозв'язку...*, *створення класифікації...*, *створення методики...*, *адаптація методики (досвіду, практики тощо)....*

Формулювання мети як «дослідження» чи «вивчення об'єкта дослідження» є неправильним, оскільки такі слова характеризують спосіб досягнення мети.

Завдання потрібно не лише правильно й чітко сформулювати, а й поставити їх у певному порядку, так, щоб перед читачем розгорталася програма дій науковця чи менеджера. Спостереження показують, що у дослідженнях зазвичай ставляться завдання, які можна поділити на чотири групи. *Перша група завдань* може бути пов'язана з розглядом стану досліджуваної проблеми у теорії і практиці, виробленні теоретичних засад дослідження. *Друга група завдань* спрямована на більш чітке окреслення предмета й об'єкта вивчення. Завдання *третьої групи* (їх, як правило, кілька), мають у більшості випадків процесуальний характер – це безпосередній аналіз досліджуваного підприємства та статистичних даних щодо динаміки його розвитку, а також динаміки розвитку галузі, у якій працює підприємство-об'єкт дослідження. Завдання *четвертої групи* – узагальнювального, підсумкового типу. Розглянемо ці завдання детальніше.

Будь-яка наукова робота починається з вивчення наукової літератури з проблеми – це питання техніки роботи або послідовності кроків наукового дослідження. Тому не варто формулювати завдання, як це інколи буває, так: *вивчити й проаналізувати літературу з проблеми* (називається проблема); *провести експеримент (обстеження), опрацювати емпіричні дані; проаналізувати отримані результати і зробити висновки*. Наукове дослідження може починатися з аналізу різних теорій, на базі чого будується власне розуміння предмета дослідження, концепція роботи. Цілком сприйнятливий вигляд мають завдання, що починаються словами *розробити (обґрунтувати) теоретичні засади* (вказується чого), *з'ясувати статус (категоріальних понять)*, *визначити поняття* (називається об'єкт), *визначити природу* (називаються економічні явища), *обґрунтувати* (принципи, підходи, методику тощо).

Приклад формулювання завдань:

- з'ясувати теоретичні засади залучення іноземних інвестицій в економіку України;

- вивчити основні тенденції іноземного інвестування в економіку України;

- дослідити вплив міжнародних фінансових організацій на ставлення інвесторів до України;

- проаналізувати стан та перспективи підприємницької діяльності у будівельному комплексі України;

- визначити обсяги попиту і пропозиції на ринку тощо.

5. Об'єкт дослідження (процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення).

6. Предмет (міститься в межах об'єкта – саме на ньому повинна бути спрямована увага, оскільки він визначає тему кваліфікаційної роботи). Предмет – це та сукупність (грань) якостей об'єкту, що цікавить дипломанта в межах багатоманіття якостей об'єкту та вивчається студентом у процесі виконання дипломної роботи. Предмет визначає тему дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як поняття родове та видове відповідно. Тому коли виникає потреба уточнити об'єкт дослідження, визначають ще й його предмет.

Наведемо приклади формулювання об'єкту й предмету дослідження:

Об'єкт дослідження: інвестиційний проект ТОВ «Будсервіс» з будівництва заводу облицювальних матеріалів.

Предмет дослідження: «сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів залучення іноземних інвестицій у будівельну галузь України» або «методика залучення іноземних інвестицій на ПрАТ «Будсервіс».

Отже, в об'єкті виділяється та його частина, яка й є предметом дослідження. Саме предмет дослідження визначає тему наукової роботи і тому на нього спрямована основна увага дослідника.

7. Методи дослідження, використані для досягнення поставленої мети.

Загальні методи наукових досліджень можна поділити на три групи, межі між якими визначені приблизно:

- методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);

- методи, що використовуються для емпіричного та теоретичного досліджень (абстрагування, аналіз і синтез, моделювання тощо);

- методи теоретичного дослідження (формалізація, системний підхід ін.).

8. Матеріал дослідження і його обсяг, використаний для досягнення поставленої в кваліфікаційній роботі мети.

9. Наукова новизна та/або **нове рішення науково-практичної ситуації (проблеми)** та **практичне значення одержаних результатів** для цільової групи потенційних користувачів вказуються при їх наявності, але не є обов'язковим структурним елементом вступної частини кваліфікаційної роботи бакалавра.

10. Апробація результатів дослідження – при наявності, не є обов'язковим елементом (наводяться дані щодо участі автора в конференціях, колоквіумах та щодо публікацій, копії яких вміщуються у додатку).

11. Структура роботи (наприклад: «Логіка дослідження зумовила

структуру кваліфікаційної роботи бакалавра: вступ, ...розділи, висновки, список використаних джерел із ... найменувань, ...додатків. Загальний обсяг ...сторінок»).

б. *Основна частина* наукової роботи складається з окремих розділів, підрозділів, між ними має бути тісний зв'язок. Кожний розділ починають з нової сторінки.

Перший розділ містить теоретичне обґрунтування досліджуваних явищ і процесів. Викладається теоретична база, необхідна для вирішення визначеної проблеми, дається огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих статистичних даних із посиланням на відповідні джерела.

На основі вивчення наукової літератури розкриваються думки науковців щодо розв'язання проблеми, обґрунтовуються погляди студента стосовно шляхів її вирішення. У цьому розділі також викладається аналіз чинної нормативної бази, що стосується теми дослідження. Крім цього, аналізуються історичні аспекти виникнення та сучасні тенденції предмету дослідження, подається обґрунтування доцільності обраних методів дослідження. Текст за потреби ілюструється таблицями та графічними матеріалами (схемами, графіками, діаграмами тощо).

При згадуванні у тексті прізвищ учених-дослідників ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (І.А. Бланк, а не Бланк І.А., як це прийнято у переліку посилань).

Інші розділи присвячені описові фактичного матеріалу. Усі положення, висунуті у роботі, мусять бути добре аргументовані, тобто підкріплені достатньою кількістю фактів із залученням переконливих думок інших авторів. Всі наступні розділи свою аргументацію та логічну схему виведення результатів та висновків повинні ґрунтувати на тезах та моделях 1-го розділу.

Підсумком першого та всіх наступних розділів (а також підрозділів, якщо розділи мали такий поділ) повинен бути стислий висновок, що впливає з досліджуваних питань, аналітичне та практичне вирішення яких стане предметом поглибленого аналізу у розділі 2 і 3 кваліфікаційної роботи бакалавра.

Висновки до розділів/підрозділів кваліфікаційної роботи бакалавра не виділяються окремо, а викладаються шляхом вживання виразів «Отже...», «Таким чином...», «Викладене дає підстави стверджувати...» тощо.

Другий, аналітичний розділ, має поєднувати набуті теоретичні знання та вміння використовувати обрані методи та певний методичний інструментарій на прикладі конкретного підприємства, організації чи установи, галузі тощо. У цій частині роботи подається аналіз сучасного стану досліджуваної теми на об'єкті дослідження, діагностування діяльності підприємства, організації, установи. Усі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми мають супроводжуватися тлумаченнями та висновками, які дають змогу визначити сутність процесів, які спостерігаються в організації, їх особливості, тенденції, що створює передумови для виявлення невикористаних резервів. За можливості текст слід ілюструвати реальними документами (наводяться в додатках).

Для виконання другого розділу студент має зібрати фактичний матеріал під час практики або роботи на підприємстві, організації чи в установі. Джерелом

інформації є показники діяльності підприємства, статистична та інша звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації.

Особливе значення має правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування й оброблення даних, на основі яких проводиться кваліфікований аналіз та обґрунтовуються пропозиції.

З метою підтримки набутих навичок роботи на персональному комп'ютері й умінь з алгоритмізації та складання програм кожен студент у кваліфікаційній роботі бакалавра повинен застосувати необхідне програмне забезпечення.

Призначення даного розділу – системне вивчення стану та основних факторів впливу на об'єкт дослідження з метою розробки обґрунтованих пропозицій щодо вирішення проблеми, яка розглядається. Інструментами аналітичного дослідження можуть бути методи управлінського, економічного, фінансового, маркетингового аналізу. Аналітичний матеріал повинен бути представлений у формі статистичних, розрахункових, інформаційних або аналітичних таблиць, графіків, діаграм, що характеризують явища та процеси, які досліджуються. Методологія дослідження реального об'єкта може містити в собі як елементарні статистичні операції, так і складні статистичні методи: кореляційно-регресійний, факторний, кластерний аналіз, а також методи статистичного моделювання і прогнозування. Система методів дослідження визначається студентом на основі отриманих рекомендацій наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра і з урахуванням доцільності їх застосування.

Усі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми мають супроводжуватися поясненнями та висновками, які дозволяють визначити сутність управлінських процесів, що спостерігаються в організації, їх особливості, тенденції, створити базу для виявлення невикористаних резервів.

Джерелом інформації є планові і фактичні показники господарської діяльності підприємства-об'єкта дослідження, статистична та бухгалтерська звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації, які використовує студент під час проходження виробничої та переддипломної практик.

У результаті виконання дослідницько-аналітичного розділу повинні бути виявлені основні недоліки сформованої практики регулювання відповідних адміністративних, управлінських, правових, соціально-економічних процесів і явищ, що вивчаються; оцінюється сформований рівень якості явища або процесу, визначаються закономірності і тенденції його застосування, залежності й інші характерні властивості; наводиться оцінка факторів, що впливають на дане явище, визначаються характер і параметри впливу. З цією метою необхідно використовувати відповідні інструменти аналізу: портфельний аналіз продукції підприємства (методика БКГ та GE), SWOT-аналіз, PEST-аналіз та ін. Обов'язковим є формулювання висновків щодо отриманих результатів проведеного аналізу.

Випускник має продемонструвати вміння робити правильне узагальнення накопиченого матеріалу, навички групування та обробки даних, на основі яких здійснюється аналіз, робляться висновки та обґрунтовуються рекомендації.

Результати другого розділу використовуються для розробки рекомендацій управлінських рішень у наступному третьому розділі.

Третій, рекомендаційний розділ – це розроблення конкретних рекомендацій, пропозицій, моделей управління параметрами розвитку та діяльності організації на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі, а також висновків проведеного у другому розділі дослідження. Тут наводяться обґрунтування заходів щодо поліпшення діяльності об'єкта. Система заходів повинна логічно впливати з теоретичної й аналітичної частини та спрямовуватись на подолання суперечностей між реальним і бажаним станом об'єкта з урахуванням індивідуальних завдань, тобто конкретні заходи студента-випускника повинні спрямовуватися на забезпечення показників економічного зростання й ефективності правозастосовної діяльності тощо.

Конкретні пропозиції щодо вдосконалення діяльності організації мають відповідати напряму дослідження та мати розрахунково-кількісне обґрунтування. Пропозиції щодо науково-практичного вирішення досліджуваної теми повинні відповідати критеріям оптимальності, цільової ефективності та практичної реальності.

Результатом проектно-рекомендаційного розділу є сформований на основі методології проведених досліджень механізм вирішення задекларованої мети кваліфікаційної роботи бакалавра.

7. *Висновки* (див. дод. Л) містять стислий виклад підсумків роботи студента (вони можуть бути сформульовані у вигляді тез), тобто виконання поставлених завдань у вступі. У стислій, тезовій формі наводять найбільш важливі теоретичні положення, відображаються найважливіші результати дослідження, які містять оцінку результатів дослідження з точки зору відповідності меті кваліфікаційної роботи бакалавра та поставлених у вступі завдань. У висновка розкривають шляхи та методи вирішення завдань дослідження, особливо наголошуючи на якісних і кількісних показниках отриманих результатів, наводять прогнози розвитку процесів та явищ, викладають рекомендації щодо реалізації намічених заходів. У заключній частині наукової роботи подаються стислі рекомендації, у яких акцентуються елементи наукової новизни та пропозиції щодо удосконалення досліджуваного напряму діяльності організації.

ВАЖЛИВО: висновки обов'язково мають узгоджуватися з метою та завданнями дослідження.

8. *Список використаних джерел* завершує роботу, і починається з нової сторінки. Його розміщують в алфавітному порядку (допускається у порядку появи посилань у тексті).

Кожне джерело нумерується арабськими цифрами. Якщо використано дві та більше робіт одного автора, то вони подаються у хронологічній послідовності їх публікацій. Описи джерел у «Списку» повинні бути повними і точними з дотриманням вимог державного стандарту. Найтипівіші випадки бібліографічних описів наведені у дод. М. Список використаних джерел повинен включати не менше 40 найменувань. На всі джерела у списку літератури повинні

бути зроблені відповідні посилання в роботі.

9. *Додатки* наводяться в кінці роботи після списку джерел. Додатки мають включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи бакалавра (таблиці, графіки, глосарії, методи, ілюстрації, рекомендації щодо впровадження) і наводяться тільки в разі необхідності. Вони позначаються не цифрами, а літерами (Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Г) в правому верхньому кутку. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію сторінок основного тексту роботи.

Обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра повинен становити 50-60 сторінок основного тексту без урахування титульного аркушу, аркушу з анотаціями, змістом, списком скорочень, списку використаних джерел і додатків.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

4.1. Мова та оформлення

Кваліфікаційну роботу бакалавра студенти виконують державною мовою або іноземною, яка ними вивчається. Анотації до кваліфікаційних робіт бакалаврських складаються двома мовами – українською та основною іноземною (обирає з тих, з яких вивчає студент).

Оформлення кваліфікаційних робіт бакалавра повинно відповідати загальним вимогам, що висуваються до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-2015 Національний стандарт України. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлення.

4.2. Обсяг основного тексту

Обсяг кваліфікаційної роботи бакалавра має бути в межах 60-70 сторінок. Обсяг основного тексту роботи 50-60 сторінок (допускається відхилення в межах $\pm 10\%$), з урахуванням кількості сторінок та відсотків згідно основних елементів кваліфікаційної роботи:

- вступ (близько 5% основного тексту рукопису, або 3 сторінки);
- основна частина, яка включає, як правило, три розділи:
 - Розділ 1 (близько 30% основного тексту рукопису, або 15-18 сторінок);
 - Розділ 2 (близько 35% основного тексту рукопису, або 18-21 сторінок);
 - Розділ 3 (близько 25% основного тексту рукопису, або 13-15 сторінок);
- висновки (близько 5% основного тексту рукопису, або 3 сторінки);

До цього обсягу не включають титульний аркуш, анотацію, зміст, список використаних джерел і літератури, додатки. Також із загального обсягу тексту роботи виключають сторінки, які містять таблиці та рисунки, що займають площу цілого аркуша.

При цьому, кожен підрозділ до будь-якого з розділів кваліфікаційної роботи повинен мати мінімум 5 сторінок.

4.3. Шрифти

Набір тексту кваліфікаційної роботи бакалавра здійснюється на комп'ютері через 1,5 міжрядковий інтервал (29-30 рядків на сторінці), текст анотацій - через одинарний інтервал, друк – на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм) з використанням шрифтів текстового редактора Word Times New Roman, кегль 14. Поля: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності, щільність тексту – однаковою.

Кожну структурну частину роботи починають із нової сторінки. Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетрично до тексту по центру сторінки (без крапки).

Для формування таблиць і рисунків у додатках допускається використання шрифту текстового редактора Word Times New Roman, кегль 12 через одинарний

інтервал. Назви таблиць і рисунків наводять шрифтом Word Times New Roman, слово «Таблиця», її номер, а також використані формули та їх номери – курсивом.

Посилання на використані джерела до таблиць і рисунків, які наводяться під ними, зазначаються з використанням шрифтів текстового редактора Word Times New Roman, кегль 12 курсивом.

4.4. Нумерація

Сторінки роботи нумеруються арабськими цифрами (без знаку №) у правому верхньому куті сторінки кегль 14.

Титульний аркуш, анотація, зміст, перелік умовних позначень включаються до нумерації, але номер сторінки на них не ставиться.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» без крапки, а потім з нового рядка друкують заголовок розділу жирним шрифтом прописними літерами.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці підрозділу крапка не ставиться. Наприклад: «2.2.» (другий підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. У кінці заголовка крапки не ставлять.

4.5. Посилання

Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки (крім газетних статей і випадків посилання на джерело в цілому). Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки, наприклад [32, с. 85] (витримати всі необхідні пробіли, зазначені в прикладі).

Посилання на використані джерела при формуванні таблиць і рисунків подаються або після назви через кому (якщо повністю використана таблиця чи рисунок), або під таблицею чи рисунком (якщо частково використано: розроблено (сформовано, удосконалено) автором за джерелом [32, с. 85]). Якщо таблиця чи рисунок є авторською розробкою, під таблицею чи рисунком зазначають «Сформовано автором», «Створено автором на основі: [32, с. 85]».

Зібрані фактичні та статистичні матеріали наводяться в однакових одиницях виміру: абсолютних (грн., дол. США, т., м., шт.), чи відносних (%).

4.6. Список використаних джерел

У список використаних джерел включаються видання, які були використані в процесі написання кваліфікаційної роботи бакалавра:

- законодавчі документи;
- постанови уряду з питань економічної реформи;
- монографії;
- статті в періодичній пресі;
- електронні ресурси з інтернет тощо.
- список використаних джерел повинен включати не менше 40 найменувань.

ВАЖЛИВО: на всі джерела зі списку літератури повинні бути зроблені відповідні посилання в роботі.

«Список використаних джерел» слід розміщувати одним із загальноприйнятих способів:

1) в алфавітному порядку за прізвищем першого автора або назвою джерела. При цьому в алфавітному порядку розміщують спочатку наукові джерела кириличного алфавіту (монографії, посібники, брошури, статті як друковані, так і електронні), потім – іншомовні джерела, написані з використанням латинського алфавіту;

2) в порядку появи посилань на джерела у тексті роботи. При цьому, повторне посилання на джерело, яке вже отримало порядковий номер у списку використаних джерел, припустиме і відповідає номеру, отриманому раніше згідно з порядком появи у тексті.

ВАЖЛИВО: не допускається використання в якості джерела Інтернет-ресурсів, які містять готові роботи (реферати, курсові, дипломні), до яких можна віднести, наприклад, www.refine.org.ua/, www.ukrreferat.com/, dir.meta.ua/scienceeducation/reports/ та подібні Інтернет-сторінки.

4.7. Додатки

Додатки повинні підтверджувати окремі положення, висновки та пропозиції автора кваліфікаційної роботи бакалавра. У додатках вміщують матеріал, який є:

- необхідним для повноти змісту роботи, але включення його до основної частини може змінити впорядковане й логічне уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення.

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщують їх у порядку зазначення відповідних посилань у тексті. Кожний такий додаток необхідно починати з нової сторінки.

Додаток має містити заголовок, надрукований симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком І, Є, І, Й, О, Ъ, наприклад, «Додаток А», «Додаток Б» і та інше.

Текст кожного додатка за потреби може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В. 3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В. Ілюстрації, таблиці та формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.2 – другий рисунок додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

До додатків рекомендується включати допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття дослідження:

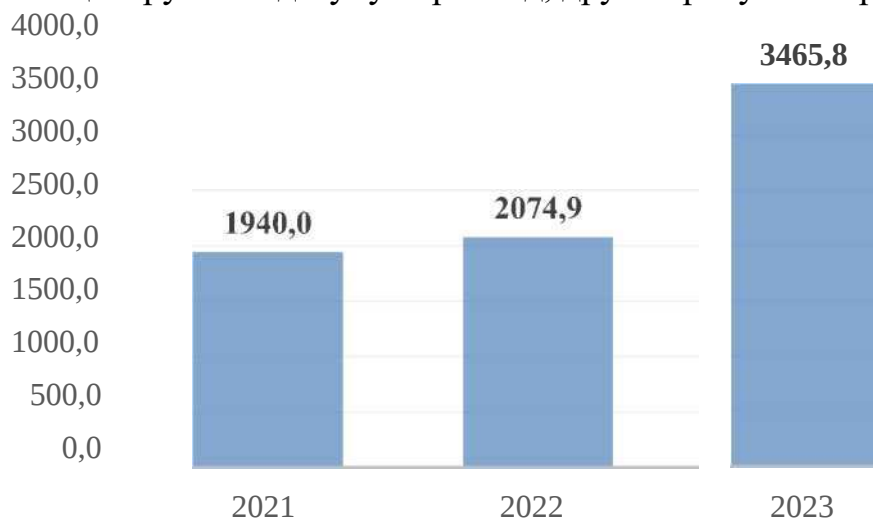
- проміжні математичні доведення, формули та розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- інструкції й методики;

- опис алгоритмів і програм розв'язання задач на ПК, які розроблені в процесі роботи над дослідженням;
- ілюстрації допоміжного характеру.

4.8. Допоміжні матеріали

До допоміжних матеріалів відносять: ілюстрації (схеми, графіки, креслення тощо), формули, таблиці, додатки.

1. Ілюстрації (рисунок) позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації через крапку. Номер, назва ілюстрації та пояснювальні підписи розміщують під ілюстрацією по центру без відступу. Приклад, другий рисунок першого розділу:

Джерело: [Сформовано автором за даними підприємства]

Рис. 1.2. Динаміка доходів від реалізації ТОВ у 2021-2023 рр.

Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше 2/3 формату А4, потрібно розміщувати у додатках. При необхідності ілюстрації доповнюють або поясненням, або коментарем.

2. Таблиці. Цифровий матеріал оформляється у вигляді таблиць. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Приклад побудови таблиці:

Таблиця (номер)

Назва таблиці				
Головка			←	
			←	←
Рядки				
Боковик	Графи (колонки)			

Джерело: [Сформовано автором за даними підприємства]

Заголовки та підзаголовки граф, головка, рядки, боковик – пишуться шрифтом текстового редактора Word Times New Roman, кегль 12 через одинарний інтервал.

Таблиці нумерують у межах розділу. У правому верхньому куті сторінки розміщують напис «Таблиця __. __» (номер розділу, номер таблиці в розділі). Назва таблиці міститься нижче, по центру сторінки. У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження табл. __. __».

У таблиці слід обов'язково зазначити одиницю виміру відповідно до стандартів; числові величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Заголовки колонок необхідно починати з великих літер, підзаголовки – з маленьких (якщо вони становлять одне речення із заголовком) і з великих (якщо вони самостійні).

Заголовок кожної таблиці має бути, по можливості, коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка у заголовках граф, чітко зазначити одиниці виміру показників. Лаконічності потребують назви боковика. Слова, що повторюються, слід виносити до узагальнюючих заголовків, об'єднуювальних рубрик.

При великій кількості колонок таблицю можна поділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або колонки таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її шапку, а в другому – боковик.

Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те ж», а далі лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не наводяться, то в ньому ставиться прочерк (-).

На всі таблиці мають бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... табл. 2.1». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 3.2».

3. Формули нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули в розділі, відокремлених крапкою. Номери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (2.1) (перша формула другого розділу). Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)». Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів формули наводяться під нею в тій послідовності, в якій вони подані у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують із нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Кожна таблиця відокремлюється вище і нижче одним вільним рядком. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знаків: (=),(+),(-),^(x),⁽ⁱ⁾.

Ілюстративний матеріал для захисту робіт виконується у вигляді *презентації* (рекомендовані програми: Microsoft Power Point, Slide Show Pro).

5. КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ БАКАЛАВРА

Наукових керівників кваліфікаційної роботи бакалавра, професорів і доцентів, назначає завідувач кафедри на основі наказу ректора. Консультанти назначаються від установ, організацій, підприємств, під замовлення яких може виконуватися робота.

Науковий керівник роботи оцінює якість виконання кваліфікаційної роботи бакалавра. Він:

- надає студентові допомогу в розробці календарного графіка роботи на весь період;
- допомагає вибрати тему роботи, основні напрями, обговорює новизну отриманих результатів;
- допомагає розробити методичні підходи до вибраної теми та визначає термін виконання окремих підрозділів роботи;
- рекомендує основну літературу, довідникові і архівні матеріали та інші джерела;
- контролює виконання етапів роботи згідно з календарним графіком;
- проводить систематичні консультації.

Науковий керівник упродовж першого тижня роботи за участю студента складає індивідуальний графік роботи на весь період, а в подальшому контролює його виконання. Раз на місяць керівник визначає готовність роботи у відсотках. Ці відомості кафедра подає в деканат. Якщо стан роботи незадовільний, керівник повинен інформувати про це завідувача кафедри.

Завершену кваліфікаційну роботу бакалавра студент підписує, після чого роботу перевіряє та підписує науковий керівник. До захисту роботи керівник зобов'язаний надати відгук.

6. ПОРЯДОК ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Перевірка кваліфікаційних робіт бакалавра на наявність запозичень (плагіату) проводиться з метою підвищення якості підготовки до атестації студентів в частині виконання кваліфікаційних робіт.

Плагіатом вважається дослівне відтворення чи копіювання тексту (від фрази до набору речень) з книг, статей, інтернет-ресурсів чи інших джерел без чіткого виокремлення копіюваного тексту та посилання на автора (джерело).

Проведення перевірки кваліфікаційних робіт здійснюється відповідальною особою на рівні кафедри.

За підготовку файлу роботи, що підлягає перевірці, відповідає автор цієї роботи.

Порядок збору та перевірки кваліфікаційних робіт на наявність запозичень (плагіату):

1. Перевірка кваліфікаційних робіт здійснюється науковим керівником і закінчується не пізніше ніж за 14 днів до захисту роботи.

2. Кваліфікаційні роботи мають подаватися на перевірку в електронному варіанті (CD, DVD диски, флеш-диски або надсилатись на кафедральну пошту kaf-mbusiness@uzhnu.edu.ua). На носії повинен бути лише один файл з кваліфікаційною роботою у форматі Документ Word (*.doc, *.docx) та PDF.

3. Кваліфікаційна робота, яка має **не менше ніж 70% оригінального тексту, може бути допущена до захисту.**

На основі аналізу результатів перевірки кваліфікаційної роботи на наявність запозичень (плагіату) завідувач відповідної кафедри та науковий керівник приймають рішення щодо допуску роботи до захисту.

При недостатньому рівні унікальності кваліфікаційна робота бакалавра потребує доопрацювання та повторної перевірки не пізніше ніж за 10 днів до захисту роботи.

7. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

7.1. Підготовка кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту та його організація

Закінчивши роботу з оформлення роботи, студент повинен приділити достатню увагу останньому та вирішальному етапу навчання – підготовці до захисту кваліфікаційної роботи бакалавра. Така підготовка включає оформлення документів і матеріалів, пов'язаних із її захистом, підготовку до виступу на засіданні (в т. ч. і онлайн форматі) Екзаменаційної комісії та саму процедуру захисту випускної кваліфікаційної роботи бакалавра.

Підготовлена кваліфікаційної робота бакалавра подається науковому керівникові для перевірки змісту та структури у визначені завданням на виконання кваліфікаційної роботи строки, але не пізніше 4 тижнів до засідання Екзаменаційної комісії (ЕК) із захисту кваліфікаційної роботи бакалавра. Науковий керівник перевіряє відповідність оформлення роботи встановленим вимогам.

Своє розуміння він викладає у письмовому висновку, який пишеться у встановленій формі. Насамперед, у висновку вказується на відповідність виконаної роботи спеціальності, за якою Екзаменаційній комісії надане право проведення захисту кваліфікаційних робіт бакалавра. Потім науковий керівник коротко характеризує виконану роботу, відзначає її актуальність, теоретичний рівень і практичну значущість, повноту, глибину й оригінальність вирішення поставлених завдань, а також дає оцінку готовності такої роботи до захисту.

Не пізніше 14-21 днів до засідання ЕК із захисту кваліфікаційних робіт бакалавра на випусковій кафедрі проводиться попередній захист робіт, на якому викладачі дають поради та рекомендації щодо удосконалення як самої роботи, так і підготовленого студентом виступу та мультимедійної презентації.

Кваліфікаційна робота повинна бути написана літературною мовою, без зловживань: науковими термінами; цитатами, запозиченими із статей, монографій, підручників і з мереж Інтернет. Вона не повинна мати копілятивний характер.

ВАЖЛИВО: кваліфікаційну роботу бакалавра перед представленням науковому керівнику рекомендовано студенту самостійно перевірити на плагіат у доступних безкоштовних програмах в інтернет. Якщо при такій перевірці будуть виявлено більше 30% плагіату, то роботу потрібно доопрацювати, інакше науковий керівник не допустить її до захисту.

Після попереднього захисту науковий керівник дає письмовий відгук на кваліфікаційну роботу бакалавра. У відгуку на кваліфікаційну роботу бакалавра зазначається:

- новизна постановки та розробки питання;
- використання сучасних методів дослідження;
- оцінювання ступеня обґрунтованості дослідження;
- аргументованість висновків і обґрунтованість пропозицій;
- особисту участь студента у наведених експериментальних дослідженнях, теоретичному опрацюванні отриманих результатів, формулюванні наукового

положення/ідеї/методики;

- ставлення студента до виконання роботи, ступінь самостійності та творчий характер дослідження;

- вміння студента чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформляти його.

Відгук має містити загальний висновок щодо рекомендації до захисту в Екзаменаційній комісії (**див. дод. Н**).

Кваліфікаційна робота бакалавра, допущена до захисту науковим керівником передається на рецензування. Склад рецензентів визначається кафедрою за пропозиціями наукових керівників. Рецензентами можуть бути як науковці інших вищих навчальних закладів чи науковці інших кафедр ДВНЗ «УжНУ», так і висококваліфіковані спеціалісти-практики установ та організацій різних галузей.

У рецензії (**див. дод. П**) відображається оцінка актуальності теми, її теоретичної та практичної значущості, повнота розкриття теми, наукова обґрунтованість висновків і рекомендацій, формулюються зауваження до роботи, недоліки, побажання рецензента. У кінці рецензії дається загальна оцінка роботи за шкалою ЄКТС, 100-бальною шкалою та національною шкалою: робота заслуговує оцінки «А» – 92 бали «відмінно» (або інше – добре, задовільно, незадовільно). Оцінка рецензента «незадовільно» не є підставою для недопуску роботи до захисту.

Рішення про допуск кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту на основі пропозицій наукового керівника та результатів попереднього захисту приймається на засіданні випускової кафедри. Про це свідчить підпис завідувача кафедри на зворотній сторінці титульного аркушу. Якщо випускова кафедра на засіданні за участю випускника та наукового керівника роботи вважає неможливим допустити роботу до захисту, то це рішення затверджується на засіданні вченої ради факультету. У разі затвердження вченою радою факультету рішення про недопущення до захисту кваліфікаційної роботи студент за поданням декана факультету відраховується з університету. Захист нової кваліфікаційної роботи бакалавра (на цю або іншу тему) можливий не раніше, ніж у наступний термін роботи Екзаменаційної комісії в університеті.

Студенти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії. Робота має бути перепрошитою та представлена Екзаменаційній комісії не пізніше, ніж за три дні до захисту.

Подання Голові екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи бакалавра містить довідку про успішність, яку готує деканат, висновок наукового керівника і висновок кафедри про роботу.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра відбувається прилюдно на офлайн чи онлайн засіданні Екзаменаційної комісії, затвердженої у встановленому порядку в ДВНЗ «УжНУ».

Присутність наукового керівника є бажаною.

При підготовці студента до виступу на засіданні Екзаменаційної комісії, перш за все, він повинен приділити увагу своїй роботі над виступом за

результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра у формі доповіді (з чи без роздаткового матеріалу або презентації (програми: Microsoft Power Point, Slide Show Pro)), покликаной розкрити сутність, теоретичне й практичне значення результатів проведеного дослідження. Відводиться для доповіді 10-15 хвилин.

У структурному відношенні доповідь можна розділити на три частини, кожна з яких являє собою самостійний смисловий блок, хоча вони логічно взаємозалежні та представляють єдність, яка, у цілому, характеризує зміст проведеного дослідження.

Перша частина доповіді в основних моментах повторює вступ роботи (1-2 хвилини). Рубрики цієї частини відповідають тим смисловим аспектам, стосовно яких характеризується актуальність обраної теми, надається опис наукової проблеми, а також формулюється мета роботи. Тут необхідно зазначити методи, за допомогою яких отримано фактичний матеріал роботи, а також охарактеризувати її зміст та загальну структуру.

Друга частина – найбільша за обсягом (7-10 хвилини), яка у послідовності, встановленій логікою проведеного дослідження, характеризує кожний розділ кваліфікаційної роботи бакалавра. При цьому особлива увага звертається на підсумкові результати, відзначаються їх критичні зіставлення й оцінювання.

Заклучна частина – тут доцільно перерахувати загальні висновки з її тексту і зібрати воедино основні рекомендації.

До тексту доповіді можуть бути прикладені додаткові матеріали (схеми, таблиці, графіки, діаграми тощо), які необхідні для обґрунтування висунутих положень, зроблених висновків і запропонованих рекомендацій.

Захист кваліфікаційної роботи бакалавра носить характер наукової дискусії і відбувається з дотриманням вимог, принципівості та наукової етики. При докладному аналізі повинні піддаватися вірогідність та обґрунтованість усіх висновків і рекомендацій наукового та практичного характеру, які представлені в роботі.

Свій виступ випускник буде на основі читання (або краще переказу) заздалегідь підготовленої доповіді, покликаной показати високий рівень його теоретичної підготовки, ерудицію та здатність доступно викласти основні наукові результати проведеного дослідження. Бажано ілюструвати свою доповідь презентацією, виконаною у Power Point.

Автор роботи доповідає за кафедрою (при офлайн), звертаючи увагу на об'єкти, відображені в роздаткових матеріалах або у презентації. При потребі він може написати формули на дошці, пояснити особливості експонату. Перед виступом секретар Екзаменаційної комісії оголошує про наявність усіх супровідних документів і зачитує основні моменти (переваги та недоліки) з рецензії. Після виступу надається слово науковому керівникові, у разі його присутності. Після цього починається наукова дискусія, у якій можуть брати участь усі присутні на захисті. Члени Екзаменаційної комісії й особи, запрошені на захист, в усній формі можуть ставити запитання з проблем роботи, методів дослідження, уточнюючи результати і процедуру експериментальної роботи і т. д.

Відповідаючи на поставлені запитання, слід торкатися суті дослідження. Авторам робіт слід виявляти скромність в оцінці своїх наукових результатів і

тактовність до тих, хто ставить запитання.

Перш ніж відповідати на запитання, необхідно його вислухати або, за потреби, й записати. При цьому слід враховувати, що чітка, логічна, аргументована відповідь на попереднє питання може виключити наступне.

Інколи виникають наступні ситуації:

- питання зрозуміле і студент дає на нього відповідь. Від нього чекають розгорнутої відповіді, яка демонструє ерудицію доповідача;

- питання незрозуміле. Тоді слід попросити уточнити або повторити його, а потім відповісти на нього;

- питання зрозуміле, але відповісти на нього студент не може. У цьому випадку можливі репліки: «Це не входило у завдання даної роботи»; «Це виходить за рамки даного дослідження»; «Це питання, на жаль, не розглядалося нами (з якоїсь причини)» тощо.

Після закінчення дискусії за бажанням автора роботи йому може надаватися заключне слово, після чого можна вважати, що основна частина процедури захисту завершена.

7.2. Особливості організації захисту наукової роботи в дистанційному режимі

За рішенням кафедри, спираючись на порядок організації навчального процесу в університеті, згідно з Рекомендаціями Міністерства освіти України «Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти із застосування дистанційних технологій навчання», захист кваліфікаційних робіт може здійснюватися із використанням дистанційних технологій навчання в синхронному режимі (відеоконференція) на цифровій платформі Google Meet.

При цьому здійснюється цифрова фіксація (відеозапис) процесу атестації у формі захисту кваліфікаційних робіт. Запитання-відповіді до здобувача освіти обов'язково проводяться у синхронному режимі.

На момент захисту кваліфікаційної роботи її паперовий примірник із власноручним підписом здобувача освіти та супровідними документами (відгуком керівника, рецензією і завданням) мають знаходитися в екзаменаційній комісії. Його надсилання може здійснюватися засобами поштового зв'язку. Здобувач освіти надає екзаменаційній комісії особисто або через кафедру електронну копію кваліфікаційної роботи у форматі .pdf, а також фотокопії відповідних супровідних документів до роботи.

Не пізніше однієї доби перед початком захисту кваліфікаційних робіт здобувачі отримують єдине посилання з ідентифікатором зустрічі, що відбуватиметься на цифровій платформі Google Meet. Здобувачам рекомендується перед початком процедури захисту перевірити зладженість роботи обладнання, наявність безперебійного Інтернет-зв'язку, відповідність версій програмного забезпечення власного обладнання можливостям роботи на цифровій платформі Google Meet та демонстрації презентації в дистанційному режимі, якість відтворення голосу та відео.

Після початку роботи члени екзаменаційної комісії та здобувачі, які на

даний момент не презентують результати дослідження, вимикають звук, проте перебувають на онлайн-зустрічі особисто, не використовуючи жодних аватарів.

За винятком надзвичайних обставин, учасникам атестаційного процесу не рекомендується запізнюватися на онлайн-зустріч або завчасно її залишати.

7.3. Загальні критерії оцінювання наукової роботи

Кваліфікаційна робота бакалавра, як і будь-яка інша наукова робота має продемонструвати:

1) вміння автора логічно й аргументовано викладати матеріал, коректно використовувати статистичні та математичні методи для аналізу проблем;

2) опанування ним сучасних методів наукового дослідження, проведення експериментів, навичок робити власні узагальнення та висновки, працювати з літературою та інформаційними джерелами.

Критеріями оцінювання є:

- зовнішнє оформлення;
- змістовність і повнота розкриття теми;
- логічність і предметність висновків;
- знання відповідного теоретичного матеріалу та вміння використовувати його на практиці;
- наявність достатньої кількості належно оформлених посилань на використані джерела;
- достатньо повний список літератури з обраної проблеми (теми);
- якість і повнота виступу випускника;
- повнота відповідей на запитання членів Державної ЕК;
- оцінка роботи науковим керівником і рецензентами.

Оцінюючи кваліфікаційну роботу бакалавра, комісія враховує не лише якість самого наукового дослідження, його практичну значимість, вміння захистити сформульовані положення та висновки, а й відповідність оформлення встановленим вимогам. Також беруть до уваги результати наукової діяльності студента протягом навчання за умови, якщо студент є:

- автором або співавтором статті у фаховому виданні за тематикою кваліфікаційної роботи бакалавра;
- призером міжнародних або всеукраїнських студентських олімпіад чи конкурсів наукових робіт за фаховим спрямуванням.

Оцінюється кваліфікаційна робота бакалавра за 100-бальною шкалою. Рішення щодо підсумкової оцінки приймається більшістю голосів членів Державної екзаменаційної комісії за результатами публічного захисту з урахуванням висновків наукового керівника та рецензента.

Окремі складові та захист курсової роботи оцінюються за національною шкалою та включаються у підсумкові оцінку шляхом визначення середньозваженого балу згідно таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Оцінювання кваліфікаційної роботи бакалавра

№ п/п	Структурні елементи оцінювання	Оцінка (балів)
1.	Якість виконання вступної частини	5
2.	Якість виконання теоретичної частини (розділ 1)	10
3.	Якість виконання аналітичної частини (розділ 2)	15
4.	Якість виконання практичної (рекомендаційної) частини (розділ 3)	10
5.	Якість сформульованих висновків і рекомендацій	5
6.	Правильність оформлення дипломної роботи	30
7.	Захист дипломної роботи та її представлення	20
8.	Відповіді на додаткові запитання членів екзаменаційної комісії	5
9.	Оцінка за національною шкалою	«5»
10.	В балах за шкалою ЄКТС	100
11.	Оцінка ЄКТС	A

Середньозважений бал переводиться в національну шкалу оцінювання, 100-бальну шкалу та шкалу ЄКТС.

Сума балів	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно
0-34	F	

Робота, в якій розкрито тему, прореферовані використані джерела, здійснено аналіз певної інформаційної та (або) статистичної бази даних, сформульовано висновки без необхідного їх обґрунтування не може бути оцінена вище **«задовільно»**.

Робота, в якій зроблено власну оцінку використаних джерел, самостійно проаналізовано підібраний матеріал, інформацію щодо підприємства, організації, на базі яких досліджувалася тема, зроблені висновки та сформульовані пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими, може бути оцінена на **«добре»**.

Робота, в якій зроблено власну оцінку різноманітних джерел, зроблені власні дослідження і на їх основі – аргументовані висновки та обґрунтовані пропозиції, може бути оцінена на **«відмінно»**.

Результати захисту кваліфікаційних робіт бакалавра оформляються протоколом засідання Державної екзаменаційної комісії, ведеться секретарем комісії, і заносяться до журналу реєстрації виконаних робіт. Результати оголошуються публічно в день захисту після оформлення протоколу засідання Державної екзаменаційної комісії.

Студент, який не захистив у затверджений строк кваліфікаційну роботу бакалавра, має право на повторну атестацію в наступний термін роботи ЕК протягом трьох років після закінчення університету.

8. СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ, НАУКОВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВИКОРИСТАНИХ ПРИ УКЛАДАННІ

1. Брикова Т.М., Терешкін О.Г. Основи наукових досліджень: навч. посібник. Х.: ХДУХТ, 2020. 103 с.

2. ДСТУ 8302:2015. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. (Інформація та документація). З внесеними правками.

3. Зразки оформлення списку використаних джерел за ДСТУ 8302:2015 та відповідно до наказу МОН №40 від 12.01.2017 р. / Наук. б-ка нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/plaw_downloads/dodatok_3.pdf.

4. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. 3-є вид., перероб. і допов. Київ: ВД «Професіонал», 2005. 240 с.

5. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2003. 192 с.

6. Мальська М., Паньків Н. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с.

7. Методичні рекомендації щодо підготовки та захисту дипломної роботи для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» спеціальності 8.03050701 «Маркетинг» усіх форм навчання / Уклад. Петрова І.Л., Хорошенюк А.П. К: КРОК, 2016. 61 с.

8. Положення про академічну доброчесність в «Ужгородському національному університеті», затв. Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» (протокол №3 від 23.02.2017 р.), введене в дію наказом № 409/01-17 від 01.03.2017 р. / ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>.

9. Приклади оформлення списку використаних джерел, відповідно до ДСТУ 8302:2015 / Наук. б-ка Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого; уклад. О. І. Самофал. Харків, 2017. URL: <http://library.nlu.edu.ua/biblioteka/sait/nauka/gost/spisok-DSTU.pdf>.

10. Рекомендації щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти із застосування дистанційних технологій навчання / Лист Міністерства освіти України №1/9-249, 14.05.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-potochnogo-semestrovogo-kontrolyu-ta-atestaciyi-zdobuvachiv-osviti-iz-zastosuvannyam-distancijnih-tehnologij>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рекомендована тематика кваліфікаційних робіт бакалавра

1. Управління маркетингом підприємства.
2. Товарна маркетингова політика підприємства.
3. Цінова маркетингова політика підприємства.
4. Збутова маркетингова політика підприємства.
5. Комунікативна маркетингова політика підприємства.
6. Управління якістю товарів і послуг у системі маркетингу.
7. Управління товарним асортиментом у системі маркетингу.
8. Маркетингові цінові стратегії підприємства.
9. Стратегічне маркетингове планування підприємства.
10. Формування маркетингової стратегії підприємства.
11. Стратегічне управління маркетингом підприємства.
12. Маркетинг-менеджмент підприємства.
13. Маркетинг як фактор конкурентоспроможності підприємства в умовах сталого розвитку.
14. Управління маркетингом підприємства на основі показників ефективності.
15. Маркетинг у системі розвитку стратегічних партнерських відносин.
16. Реклама в системі маркетингових комунікацій підприємства.
17. Прямий маркетинг в системі маркетингових комунікацій підприємства.
18. Стимулювання збуту в системі маркетингових комунікацій підприємства.
19. Інтернет-маркетинг підприємства.
20. Спонсорство в системі маркетингових комунікацій підприємства.
21. Івент-маркетинг в системі маркетингових комунікацій підприємства.
22. Управління системою інтегрованими маркетинговими комунікаціями.
23. Управління людськими ресурсами в системі маркетингу.
24. Маркетинг в управлінні суб'єктами некомерційної діяльності.
25. Концепція соціально-етичного маркетингу в управлінні підприємством.
26. Інформаційне забезпечення маркетингової діяльності підприємства.
27. Маркетинговий аналіз діяльності підприємства.
28. Організація маркетингової діяльності підприємства.
29. Контроль маркетингової діяльності підприємства.
30. Система планування маркетингової діяльності підприємства.
31. Маркетинг лояльності в діяльності підприємства.
32. Маркетингове управління каналами збуту продукції підприємства.
33. Маркетинговий аудит підприємства.
34. Планування інтегрованих маркетингових комунікацій підприємства торгівлі.
35. Розробка бюджету програм рекламних і маркетингових комунікацій.
36. Event-маркетинг як інструмент маркетингових комунікацій.
37. Розробка інтерактивних маркетингових комунікацій підприємства торгівлі.
38. Маркетингові технології в рекламній діяльності торговельних мереж.
39. Маркетингове дослідження поведінки споживачів рекламних послуг.
40. Маркетинговий інструментарій створення та розвитку бренду.
41. Вплив соціального маркетингу на поведінку споживачів.

Форма заяви студента на виконання кваліфікаційних робіт бакалавра

Завідувачу кафедри бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ»
доц. Дюгованець О.М.

студента 4курсу
спеціальності 075 «Маркетинг»
освітньої програми «Маркетинг»

(прізвище, ініціали)

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконання кваліфікаційної роботи бакалавра на тему
«_____».

(підпис)

(прізвище, ініціали)

«_____» _____ 20__ р.

Розглянуто на засіданні кафедри (протокол №__ від «__»_____ 201__ р.) та
затверджена тема кваліфікаційної роботи бакалавра: «_____».

Призначено наукового керівника: _____

Завідувач кафедри
бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту

(підпис) доц. О.М. Дюгованець

Приклад оформлення завдання на кваліфікаційну роботу бакалавра

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ФАКУЛЬТЕТ історії та міжнародних відносин _____

КАФЕДРА бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту _____

Освітній ступінь бакалавр _____

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 075 «Маркетинг» _____

Освітня програма Маркетинг _____

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ»
доц. Дюгованець О.М.

« ____ » _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА СТУДЕНТУ**

Харченко Наталія Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема: «Управління поведінкою споживачів на ринку послуг» _____

Керівник роботи: *Федченко Петро Петрович, доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту*

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ДВНЗ «УжНУ» від « ____ » _____ 20__ року

№ _____

2. Строк подання студентом КР _____

3. Вихідні дані до роботи (коротке обґрунтування актуальності, мета роботи, навчальні цілі, наукові цілі та завдання, аналітичний матеріал, статистичний матеріал, технічні, економічні, управлінські дані тощо) _____

4. Перелік питань, які потрібно розробити для розкриття змісту розділів та досягнення цілей роботи _____

Продовження додатку В

5. Перелік ілюстраційного та розрахункового матеріалу _____

6. Консультанти розділів (при необхідності)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання на виконання роботи _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапу	Термін виконання	Примітка
Обрання і затвердження теми роботи		
Складання плану, підбір і вивчення літератури		
Збір даних		
Написання 1 теоретичного розділу		
Написання 2 розділу		
Написання 3 розділу		
Розробка та обґрунтування висновків і пропозицій		
Оформлення роботи та подання науковому керівнику		
Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій наукового керівника		
Подання останнього чернеткового варіанту роботи науковому керівнику		
Попередній захист роботи на кафедрі		
Подання завершеної роботи		
Підготовка документації (роздатковий матеріал, презентації, відгуки, рецензії, анотації)		
Подання електронної роботи на кафедру та перевірка на антиплагіат		
Подання роботи до екзаменаційної комісії		

Студент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток Г

**Приклад оформлення титульного аркуша кваліфікаційної роботи
бакалавра**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

ХАРЧЕНКО НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

**МАРКЕТИНГОВЕ УПРАВЛІННЯ КАНАЛАМИ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 075 «Маркетинг»
(освітньо-професійна програма «Маркетинг»)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:
Федченко П. П.,
доктор економічних наук,
професор кафедри бізнес-
адміністрування, маркетингу та
менеджменту

Засвідчую, що у цій науковій роботі бакалавра немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____

Ужгород – 20__

Продовження додатку Г
Зворотна сторона титульного аркуша

Реєстрація № ____

« ____ » _____ 20__ р. _____
(підпис лаборанта кафедри) (прізвище, ініціали лаборанта кафедри)

Кваліфікаційна робота бакалавра допущена до захисту

Завідувач кафедри
бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту _____ к.е.н., доц. Дюгованець О.М.
(підпис)

« ____ » _____ 20__ р.

Рецензент _____
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

до випускної кваліфікаційної роботи бакалавра на тему:

«УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Випускна кваліфікаційна робота бакалавра містить 69 сторінок, 13 рисунків, список використаних джерел і літератури із 60 найменувань.

У роботі досліджені основні види маркетингових ризиків та виявлені спеціальні методи ідентифікації й аналізу рівня маркетингових ризиків. Системно розглянуті види маркетингових ризиків, із якими стикаються підприємства України, вивчена природа інноваційного ризику, обґрунтований комплексний підхід до управління маркетинговими ризиками при здійсненні інноваційної діяльності. Проаналізовані основні методи оцінювання маркетингових ризиків, методики визначення ефективності управління маркетинговими ризиками в інноваційній діяльності та запропоновані рекомендації щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: маркетингові ризики, інноваційна діяльність, інноваційний ризик, концепція корпоративної соціальної відповідальності, фактори ризику.

ANNOTATION

To the Bachelor's Graduation Qualification Thesis:

«MARKETING RISK MANAGEMENT IN INNOVATION ACTIVITIES»

The bachelor's graduation qualifying work contains 69 pages, 13 figures, a list of used sources and literature of the 60 names.

The paper examines the main types of marketing risks and identifies special methods for identifying and analyzing the level of marketing risks. The types of marketing risks that Ukrainian enterprises face are systematically considered, the nature of innovation risk is studied, and a comprehensive approach to managing marketing risks in implementing innovation activities is substantiated. The main methods for assessing marketing risks, methods for determining the effectiveness of marketing risk management in innovation activities are analyzed, and recommendations for their improvement are proposed.

Key words: marketing risks, innovation, innovative risk, concept of the corporate social responsibility, risk factors.

Приклад оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА	5
1.1. Поняття маркетингової діяльності підприємства, її суть та необхідність для розвитку підприємства	5
1.2. Особливості розробки комплексу маркетингу малого підприємства	7
1.3. Нормативно-правове регулювання маркетингової діяльності підприємства ..	10
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА АНАЛІЗ КОМПЛЕКСУ МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОВ «ПІЛОТ»	15
2.1. Техніко-економічна характеристика підприємства	15
2.2. Оцінка економічної ефективності діяльності підприємства	27
2.3. Аналіз маркетингової діяльності підприємства	34
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ПІЛОТ»	40
3.1. Проект впровадження інтегрованих маркетингових комунікацій у комерційну діяльність підприємства	40
3.2. Шляхи удосконалення асортиментної політики підприємства	51
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	62

**Приклад оформлення переліку умовних позначень, символів, одиниць,
скорочень і термінів**

АПК – аграрно-промисловий комплекс

АТП – автотранспортне підприємство

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЖЦТ – життєвий цикл товару

КБ – конструкторське бюро

НБУ – Національний банк України

НДДКР – науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи

НТР – науково-технічний розвиток

ОФ – основні фонди

ПДВ – податок на додану вартість

ПП – прямі іноземні інвестиції

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

СП – спільне підприємство

ТНК – транснаціональна корпорація

ФПГ – фінансово-промислова група

Приклад оформлення вступу

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема підвищення конкурентоспроможності стосується практично всіх сторін життя суспільства. У розвинутих країнах вона постійно перебуває в центрі уваги державних діячів і ділових кіл. Загострення конкурентної боротьби змушує країни постійно шукати нові можливості й резерви для збуту своєї продукції, удосконалювати технологію з метою створення якісних товарів. Практично, це завжди конкуренція з відомими світовими виробниками. Сьогодні не можна розраховувати на те, що знайдеться ринок, недоступний для світових виробників, тому актуальною проблемою сучасної української теорії й практики менеджменту є управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств через інформаційні технології.

Брак досвіду конкуренції, складна економічна ситуація в державі, світова фінансова криза, невирішеність багатьох методологічних і прикладних проблем управління конкурентоспроможністю підприємства заважає національній економіці отримати ефект від глобалізації світової економічної системи та зовнішньоекономічного співробітництва. Дана проблема загострюється у зв'язку із поглибленням європейських інтеграційних процесів України та зростанням конкуренції не тільки на зовнішніх, але й на внутрішніх ринках.

У цьому контексті особливий інтерес для України має вивчення зарубіжного досвіду підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та економіки в цілому на основі нових інформаційних технологій, що й зумовлює актуальність дослідження.

Різні аспекти теорії і практики управління конкурентоспроможністю підприємства розглянуті у роботах таких вчених: Ф. Котлера [1], М. Портера [2], М. Мескона [3], А. Томсона, А. Стрікланда [4], Р. Акоффа [5], О. Амоші [6], К. Боумена [7], М. Верескуна [8], О. Чернеги [10] та інших.

Сьогодні прорив в управлінській практиці забезпечив поширення нових технологій, зокрема інформаційних, що істотно вплинули на ефективність методів роботи компаній.

Питання дослідження можливостей соціально-економічного розвитку на основі нових інформаційних технологій, ціннісних аспектах інформації та її складових, впливу інформації на свідомість людини і процесу утвердження демократії, системного дослідження політологічних аспектів інформаційної сфери висвітлюються у працях таких вчених, як: О. Дубас, М. Заплавська, С. Семенюк, Л. Студілко, М. Анохін, В. Бебик, К. Беляков, В. Білоус, Н. Власенко, В. Горбатенко, Г. Грачов, Л. Землянова, В. Коляденко, Н. Костенко, А. Сіленко, А. Соловйов, О. Соснін, М. Требін, О. Чубукова, Л. Чупрій, та ін. [11-16].

Актуальність і значимість окреслених проблем зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи бакалавра, визначили об'єкт і предмет, мету та конкретні завдання дослідження.

Мета дипломної роботи полягає у розробці, на підставі дослідження та узагальнення досвіду розвитку інформаційних технологій в питаннях конкурентоспроможності на міжнародних ринках, інноваційно-інформаційних технологій для створення конкурентних переваг вітчизняної компанії ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика».

Для досягнення зазначеної мети у дипломній роботі поставлено такі **завдання:**

- встановити суть і природу поняття інформаційних технологій;
- визначити роль інформаційної складової в розвитку держави;
- з'ясувати значення та вплив інформаційно-інноваційних технологій на розвиток компанії;
- проаналізувати показники конкурентоспроможності економіки України;
- визначити важливість інформаційно-інноваційних технологій у формуванні чинників конкурентоспроможності національної економіки;
- дослідити світову практику забезпечення конкурентоспроможності держави на світових ринках;
- продіагностувати та оцінити конкурентоспроможність ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»;
- розробити інформаційно-інноваційний механізм підвищення конкурентоспроможності ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»;

- оцінити ефективність запропонованого інформаційно-інноваційного механізму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку інформаційних технологій в економічній сфері.

Предметом дослідження є розвиток інформаційних технологій як чинник конкурентоспроможності компаній на міжнародних ринках (на прикладі ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»).

Методи дослідження. В якості методів дослідження в дипломній роботі були використані: теорія наукового пізнання, методологія та загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. Для визначення суті, природи поняття інформаційних технологій, їх значення в розвитку держави, впливу на конкурентні переваги компанії та країни на міжнародних ринках застосовувались методи порівняльного та системного аналізу, конкретизації, абстрагування, спостереження, а також логічний метод.

Інформаційною основою дослідження слугували: праці вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій та семінарів, присвячених питанням державного регулювання інноваційного розвитку; нормативно-правові документи України з інформатизації; офіційні статистичні та звітні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні та статистичні дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі; фінансова, статистична звітність провідних рейтингових та консалтингових агентств; електронні ресурси світової мережі Інтернет й власні аналітичні напрацювання автора.

Новизна отриманих результатів полягає у розробці сучасних шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на основі застосування інформаційних технологій.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи визначається метою і завданнями дослідження. Робота побудована за проблемним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить ____ сторінок, в т.ч. основного тексту – ____ сторінок. Список використаних джерел та літератури включає _____ найменування. Робота містить ____ додатків, представлених на ____ сторінках.

Приклад оформлення висновків

ВИСНОВКИ

Проведений у дипломній роботі бакалавра комплексний аналіз венчурного бізнесу дає підстави сформулювати такі найбільш важливі висновки та пропозиції.

1. Промислово розвинені країни ось уже декілька десятиріч володіють успішно функціонуючою системою венчурного фінансування інноваційної діяльності. Для української економіки цей феномен є достатньо новим, що обумовлено низкою чинників. Це, зокрема, недосконала нормативно-правова база, недостатній рівень фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності, особливо у фундаментальній науці, неефективне використання потужностей наявних об'єктів інноваційної інфраструктури, повільне формування ринку інноваційної продукції, невідповідність наявних венчурних фондів вимогам інноваційного розвитку, неналежний контроль із боку держави за виконанням законодавства у сфері охорони права інтелектуальної власності.

2. Участь венчурного капіталу є принциповим чинником в інноваційному процесі. Венчурний капітал здатний за допомогою відповідних фінансових інструментів брати участь у підтримці високоризикових інноваційних проєктів. Це підтверджується тим, що технологічні революції, які призвели до трансформації індустріального виробництва, були проведені компаніями, котрі підтримуються венчурним капіталом. Наприклад, фірми, які лідирували в розробці кожного нового покоління комп'ютерних технологій (ПК, програмне забезпечення), фінансувалися за рахунок венчурного капіталу.

3. Венчурне фінансування – це пов'язана з підвищеним ризиком форма фінансування капіталу, за якої кредит надають не під відсотки, а під певну частку приросту капіталу чи під частку акціонерного капіталу майбутнього підприємства. Найбільш важливою рисою венчурного інвестування є безпосередня участь інвестора у господарській діяльності компанії та органах її управління з метою забезпечення сприяння збільшення її вартості.

4. В країнах Європи венчурний капітал являється невеликим сектором у

порівнянні з іншими фінансовими ринками. Однак оскільки він інвестується в зростаючі компанії, економічна роль його значна.

5. Економічна цінність венчурного капіталу полягає в тому, що:

- більшість технологічних революцій була ініційована фірмами, що фінансуються венчурним капіталом; завдяки підтримці венчурних капіталістів економічно піднялися найбільш успішні за останні роки компанії, такі як Dell, AppleComputer, Compag, SunMicrosystems, Federal Express, Microsoft, Lotus, Intel і Netscape;

- венчурний капітал підтримує галузі, що найбільш динамічно розвиваються та забезпечують країні міжнародну конкурентоздатність;

- у США 4% найшвидше зростаючих фірм, більшість з яких підтримуються венчурним капіталом, створюють 70% нових робочих місць;

- у Європі витрати на проведення наукових досліджень і розробок нових зростаючих фірм, які підтримуються венчурним капіталом, складають в середньому 8,6% від об'єму продажу, в той час як в інших компаніях – лише 1,3%, а за останні роки кількість працівників у фірмах, підтриманих венчурним капіталом, зросла на 15% щорічно, а в середньому по економіці – менше 1%.

6. Важливим моментом є розгляд венчурного підприємництва як засобу, що здатен протистояти так званому «відтоку мізків» до інших країн. Із венчурним капіталом українські підприємці отримують не лише доступ до західних фінансових ресурсів, але й передовий управлінський досвід і різноманітні ділові контакти, необхідні для міжнародної комерціалізації власних технологічних розробок та збереження контролю над компанією.

7. Слід відзначити, що структура галузей застосування венчурних інвестицій в Україні та у розвинених країнах абсолютно різна. Якщо у США основна частка венчурних інвестицій дістається підприємствам галузі програмування та біотехнологій, де саме зараз спостерігається особлива інноваційна активність, то в Україні більше 50% опитаних венчурних фондів інвестують свої кошти у сільське господарство, будівництво, сферу фінансових послуг, близько 30% – у транспорт, харчову промисловість, гуртову торгівлю, тобто галузі, де інноваційна активність не надто помітна. Отже, можна зробити

висновок, що сучасні українські венчурні фонди у своїй масі не зовсім відповідають загальноприйнятим критеріям венчурного підприємництва у тому сенсі, що здійснюють інвестування не у високотехнологічні галузі і даний стан речей призводить до загального викривлення поняття «венчурний бізнес» в Україні.

8. Попри порівняно широку висвітленість вітчизняною наукою інноваційної тематики проблема ефективного функціонування механізму інноваційного інвестування потребує додаткового розгляду. Зокрема, глибшого вивчення потребує проблема порівняння вітчизняного та закордонного досвіду у цій сфері і можливість та доцільність застосування позитивних закордонних напрацювань в українських умовах, можливі недоліки та переваги провадження політики «відкритих дверей» стосовно венчурних капіталістів-нерезидентів.

9. Також істотним питанням є формування найефективнішого у вітчизняних умовах механізму стимулювання венчурного підприємництва, який усував би можливість зловживання статусом венчурного фонду із метою податкової оптимізації. Важливим є створення інфраструктури венчурного фінансування, серед яких повинні бути створення фондових бірж, інжинірингових фірм, інкубаторів венчурного бізнесу. В даний момент можна констатувати про недостатню увагу венчурному бізнесу з боку держави, адже незначні податкові пільги, які передбачені українським законодавством, використовуються здебільшого для мінімізації податкового навантаження і не здатні сприяти активізації венчурних фінансистів в інноваційній сфері та залученню приватного сектору в галузь.

У підсумку, можемо констатувати, що венчурний бізнес має всі шанси стати тим фактором, який посприє створенню в Україні сильної інноваційної бази, яка є життєво необхідною для сучасної економіки, але для цього необхідно розробити систему сприяння та розробити відповідну інфраструктуру, що є основним завданням держави в цій сфері.

**Приклад оформлення бібліографічного опису в списку джерел, який
наводять у кваліфікаційній роботі бакалавра, відповідно до ДСТУ
8302:2015**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.): монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн: курс лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника: навч. посіб. Київ: Талком, 2016. 340 с.
Два автори	1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 360 с.

	3. Операційне числення: навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці: підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ: ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016): ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика: конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ: ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні: монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса: ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ: ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях: довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації: зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ: Смолоскип, 2016. 904 с.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ: САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Лодій П. Д. Твори: в 2 т. / ред. вид.: Н. Г. Мозгова, А. Г. Волков; авт. вступ. ст. А. В. Синіцина. Київ; Мелітополь: НПУ ім. М. Драгоманова; МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. Т. 1. 306 с. 3. Новицький О. М. Твори: в 4 т. / ред. вид.: Н. Г. Мозгова, А. Г. Волков; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозгова. Київ; Мелітополь: НПУ ім. М. Драгоманова; МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків: Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 5. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права: в 6 т. Харків: Право, 2007. Т. 4: Особлива частина. Непрямі податки. 536 с.
Автореферати дисертацій	1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.

	2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
Дисертації	1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл: дис. ... канд. фіз.-мат. наук: 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22. 3. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530-543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136-141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця: затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15-16.
Архівні документи	1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7.
Патенти	1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

Препринти	1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляєв Б. А., Воєводін В. Н. Розрахунки параметрів радіаційного пошкодження матеріалів нейтронами джерела ННЦ ХФТІ / ANL USA з підкритичним складанням, що керується прискорювачем електронів. Харків: ННЦ ХФТІ, 2006. 19 с.: іл., табл. (Препринт. НАН України, Нац. наук. центр «Харк. фіз.-техн. ін-т»; ХФТІ2006-4).
Стандарти	1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	1. Горницька І. П. Каталог рослин для робіт з фітодизайну / Донец. ботан. сад НАН України. Донецьк: Лебідь, 2005. 228 с. 2. Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. Культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш: біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича в незалежній Україні: бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків: Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики; вип. 3).
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: КНИГИ	1. Баймуратов М. А. Імплементация норм международного права та роль Конституційного Суду України у тлумаченні міжнародних договорів / Михайло Баймуратов: право як буття вченого: зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. Київ, 2009. С. 477-493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять років з екологічним правом: вибрані праці. Харків, 2013. С. 205-212.

	3. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195-197. 4. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні: монографія. Чернівці, 2012. С. 151-169.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІ Й (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)	1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133-136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Кононенко Н. Методологія толерантності в системі суспільних відносин. Формування толерантної свідомості у суспільстві: матеріали VII міжнар. антитерорист. форуму (Братислава, 18 листоп. 2010 р.). Київ, 2011. С. 145-150. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50-53. 5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук: матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211-212.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ДОВІДКОВОГ О ВИДАННЯ	1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України: словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54-55. 3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПРОДОВЖУВ АНОГО ВИДАННЯ	1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36-46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153-159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212-218. 4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200-206.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПЕРІОДИЧНО ГО ВИДАННЯ	1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88-92.

(ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)	2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71-79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14-15. 5. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98-108.
Електронні ресурси	1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115-118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf. 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20-27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.p df. (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років XX століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6-14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.

**Приклад відгуку керівника кваліфікаційної роботи бакалавра
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

**ВІДГУК
керівника кваліфікаційної роботи бакалавра**

Студент *Агій Аннабела Василівна*

Тема роботи *Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках*

Спеціальність *075 «Маркетинг»*

Глобалізація економічного життя, активізація двосторонніх зв'язків між країнами і поглиблення рівня залежності між ними, побудова ефективних механізмів взаємодії у міжнародному середовищі між суб'єктами господарювання різної національної приналежності, зростання частки торговельних операцій між мультинаціональними компаніями та проблема пошуку нових ринків перетворили дослідження теоретичного та практичного аспектів конкурентоспроможності національних підприємств на об'єктивну потребу. Теоретико-методологічні та, особливо, практичні аспекти управління конкурентоспроможністю національних і, зокрема, українських підприємств на міжнародних ринках ще не достатньо досліджені та розроблені. Це пов'язано із особливостями функціонування компаній на міжнародних ринках, із мінливим міжнародним бізнес-середовищем, до якого необхідно адаптуватися менеджменту підприємства. Необхідність дослідження основ механізму реалізації стратегій конкурентоспроможності українських підприємств при виході на зовнішні ринки, відбору ефективних шляхів чесної конкурентної боротьби за споживача обумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи бакалавра «Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках».

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра обумовлена предметом, метою і основними завданнями дослідження. Кваліфікаційна робота побудована за проблемним принципом і складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків, резюме англійською мовою.

У вступі дипломантка обґрунтувала актуальність і новизну обраної теми, визначила об'єкт і предмет свого дослідження, тобто всі теоретичні, методичні та практичні складові дослідження стратегії конкурентоспроможності національних підприємств на міжнародних ринках та пошуку ефективних шляхів управління нею.

У першому розділі головна увага присвячена розкриттю теоретичних засад визначення та формування конкурентоспроможності підприємства. Висвітлені поняття конкуренції та конкурентоспроможності, питання мікро- та макроекономічних аспектів конкурентоспроможності, особливості визначення конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках.

Другий розділ узагальнює огляд стратегій міжнародної конкурентоспроможності національних підприємств, зокрема, здійснена оцінка стратегії досягнення міжнародної конкурентоспроможності підприємства, проаналізовано міжнародну конкурентоспроможність українських підприємств, а також способи управління конкурентоспроможністю українських підприємств на міжнародних ринках.

Третій розділ присвячений дослідженню конкурентоспроможності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер». Здійснена порівняльна характеристика результатів діяльності ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» на міжнародних ринках. Розглядаються напрямки підвищення рівня конкурентоспроможності аналізованих підприємств.

Позитивом кваліфікаційної роботи бакалавра є самостійність автора у формуванні результативних висновків дослідження, а також фундаментальність і прикладне значення роботи. Основні результати проведеного дослідження можуть бути ефективно інтерпретовані на підприємствах, які розробляють конкурентні стратегії виходу на зовнішні ринки, зокрема, у деревообробній та лісозаготівельній сферах діяльності.

Робота характеризується незначними недоліками. Так, хоча завдання, поставлені дипломанткою, успішно вирішуються в роботі, вони не знайшли повного відображення у висновках дослідження.

Агій А.В. підтримувала постійний зв'язок із керівником і вчасно виконувала етапи підготовки роботи, врахувала всі рекомендації стосовно окремих результатів дослідження та кінцевого оформлення роботи, отримані від керівника.

Для наукового тексту характерними є смислова завершеність і цілісність.

Зважаючи на позитивні результати дослідження та продуктивну роботу дипломантки, пропоную допустити кваліфікаційну роботу бакалавра Агій А.В. до захисту.

«_____» _____ 20__ року

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Приклад рецензії на кваліфікаційну роботу бакалавра

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра

Студент

Агій Аннабела Василівна

Тема роботи Конкурентоспроможність національних підприємств на міжнародних ринках

Спеціальність 075 «Маркетинг»

Обсяг роботи 65 сторінок, в т.ч. 52 сторінки основного тексту

1. Оцінка актуальності теми. Потенціал національного підприємства, з точки зору його виходу, закріплення та перспективного розвитку на міжнародних ринках зумовлюється, насамперед, конкурентоспроможністю. Достатній рівень конкурентоспроможності підприємства на конкретному зовнішньому ринку створює умови для його подальшого функціонування та розвитку. Можливість для підприємства вистояти в умовах постійної конкурентної боротьби також залежить від рівня його конкурентоспроможності. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що українські підприємства, навіть отримуючи доступ до закордонних ринків, видаються неконкурентоспроможними через відсутність відповідного досвіду, численні перепони, нерегульованість законодавства, несталість зв'язків, невідпрацьованість механізмів дво- та багатосторонньої співпраці тощо. Ситуація ускладнюється й тим, що вони втрачають позиції ще і на вітчизняних ринках через прихід туди іноземних компаній, які мають відповідний досвід, фінанси, інші ресурси, а часто і певні пільги. Всі ці фактори вимагають теоретичного аналізу та узагальнення, обґрунтування більш ефективних стратегій конкурентоспроможності національних підприємств на міжнародних ринках.

2. Новизна кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у комплексному дослідженні та узагальненні стратегій конкурентоспроможності підприємств ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» на національному та міжнародному ринках.

3. Використання сучасних методів дослідження. Кваліфікаційна робота бакалавра побудована на діалектичному, історичному та системному підходах до вивчення соціально-економічних процесів, явищ та об'єктів. Для обґрунтування стратегій конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках застосовано загальнонаукові і спеціальні методи: теоретичного узагальнення (для обґрунтування наукових висновків і в розв'язанні проблемних питань); табличний

метод (для узагальнення цифрових даних і наочності представлення матеріалу).

4. Аргументованість висновків і обґрунтованість пропозицій. Виконана кваліфікаційна робота бакалавра повністю відповідає обраній темі. Автор достатньо обґрунтувала вибір предмета, об'єкта й мети дослідження. Проте, в роботі подані недостатньо ґрунтовні висновки і пропозиції щодо вдосконалення використовуваних підприємствами стратегій конкурентоспроможності.

5. Особиста участь студента у наведених експериментальних дослідженнях, теоретичній обробці отриманих результатів, формулюванні наукового положення/ідеї/методики. В роботі ґрунтовно досліджене поняття «конкуренції», «конкурентоспроможності», проведений аналіз стратегій конкурентоспроможності на мікро- і макрорівнях, а також здійснена комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємств ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер».

Автор опрацювала достатню кількість спеціальної зарубіжної і вітчизняної літератури, ознайомила з нормативно-правовими актами держави. Розробка теми проведена досить глибоко і кваліфіковано, має практичне значення і засвідчує високий рівень підготовки для роботи за фахом.

6. Вміння чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно його оформити. Кваліфікаційна робота бакалавра супроводжується таблицями й розрахунками і відповідає встановленим вимогам.

7. Ефект впровадження рекомендацій у практичній діяльності. Впровадження запропонованих пропозицій на підприємствах ДП «Виноградівське лісове господарство» та ЗАК «Ердерт Тужер» дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності зазначених підприємств на національному та міжнародному рівнях.

8. Загальна оцінка виконання кваліфікаційної роботи бакалавра. В цілому зміст роботи відповідає темі, вся інформація подана у роботі є достовірною. Принципових зауважень немає. Позитивними сторонами кваліфікаційної роботи бакалавра загалом є повнота висвітлення питань, винесених на розгляд, чітка й логічна структурованість роботи.

У цілому наукова робота виконана на достатньому рівні з дотриманням переважної більшості вимог до написання та оформлення.

Рекомендована оцінка роботи – А «ВІДМІННО»(95 балів)

«_____» _____ 20__ р.

Рецензент _____
(наукова ступінь, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(місце роботи, посада)

М.П.

Гарнітура Times New Roman. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 3,54. Зам. № 27.

Редакційно-видавничий відділ
видавництва УжНУ «Говерла».
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89.
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua